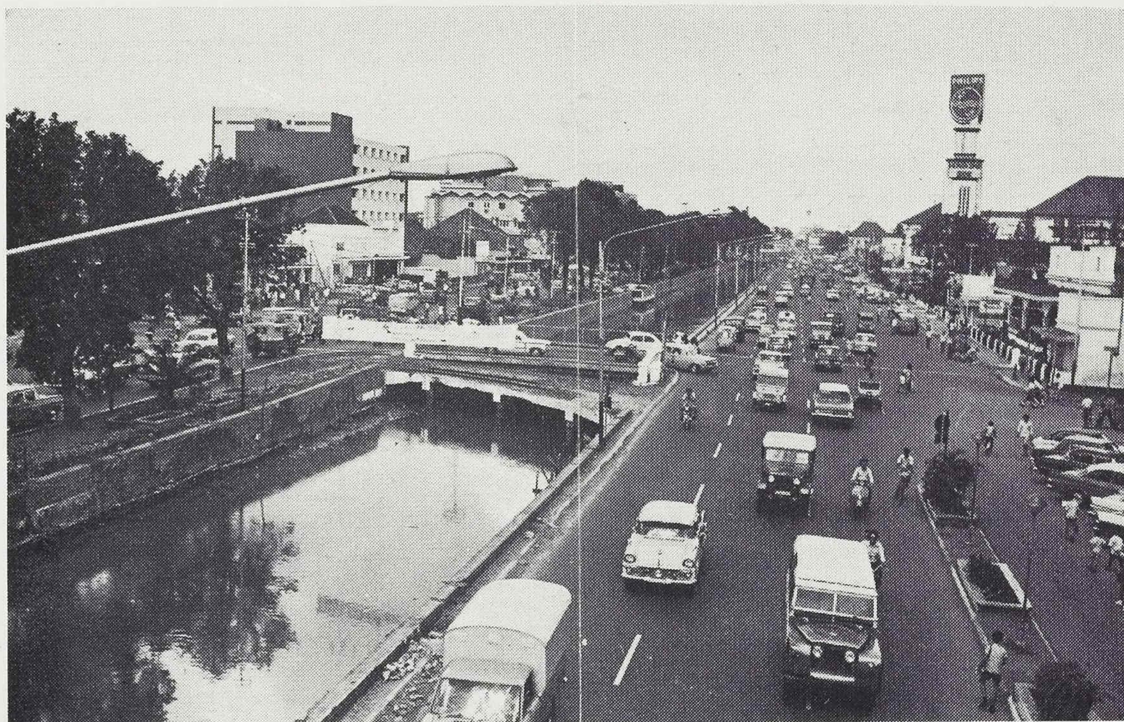
19e JAARGANG No. 5 15 SEPTEMBER 1974 — *f* 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

MOLENVLIET

Welke rechtgeaarde Jakartaan zou de foto van Rogier, die thans op onze voorpagina prijkt, niet aanstonds herkennen? De Molenvliet - of is het het Molenvliet? Een van de oudste bewijzen van nederlandse aanwezigheid in Indonesië zijn de oude grachten naar nederlands model die in de loop der jaren het aangezicht van het aloude Batavia hebben bepaald. De Molenvliet was al enige tijd gereed toen de gracht in 1661 zijn naam kreeg en die met ere droeg, want zij was omlijnd met molens. Vergeet niet, dat het middelpunt van de stad toen nog vlak aan zee lag: rond de vismarkt vindt men nu nog de oude compagniespakhuizen en versterkingen. De Molenvliet verbond de stadskern met de rimboe, die begon ongeveer waar thans de overblijfselen van een ander koloniaal erfstuk, de Harmonie staat.
Van een echte Molenvliet werd allengskens de gracht de plaats, waar gewichtige en of rijke lieden zich hun "tweede huis" lieten bouwen, getuige trouwens het gelukkig nog altijd bestaande buitenhuis van Reinier de Klerk, sedert Landsarchief geworden en onder Indonesisch bestuur gebleven. Wel is er een stuk van de voortuin afgegaan, want als u de foto goed bekijkt zult U constateren dat Molenvliet West, thans Jalan Gaja Madah veel breder is dan in "onze tijd". De gracht heeft haar oude functies vrijwel geheel verloren maar haar oevers werden de grote verkeersweg die de verbinding vormt tussen wat nu het zakenkwartier is en de woonwijken, die het bos al lang geleden hebben verdreven. Door die wegverbreding kwam de rooilijn te liggen vlak voor de fraaie waringin op het voorerf van Hotel des Indes - een inmiddels verdwenen erfstuk. Het gehele front van Jl. Gaja Madah werd enige meters teruggedrongen, zodat er nu voor een steeds toenemend verkeer voldoende ruimte is. De enige functie, die de Molenvliet in de eeuwen niet heeft prijsgegeven is die van bad- en wasplaats. Maar ook daarvoor heeft de Indonesische overheid voorzieningen getroffen, waardoor de attractie van badende en wassende vrouwen zich thans aan het oog onttrekken.

JHR.

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over Augustus 1974.

A A. 25,—; A. Ahrens 6,—; A. Burg 10,—; W. Boverhof 10,—; J. Biranchi 14,15; F. L. A. de Calouw 10,—; R. M. v.d. Dungen-Black 16,50; K. S. v. Dalm 7,50; E. J. W. Fijnvandraat 3,25; L. C. F. de Graaff 25,—; E. J. Gailliaert 25,—; Mw R. Grooss 5,60; W. J. Harthoorn- v. Stokkum 10,—; C. O. R. Hauber 25,—; Ch. P. Hübner 125,—; H. L. v.d. Hurk 11,50; Mw. Chr. Johannes 12,50 + 3,25; Mej. J. W. Koch 22,75; R. Koot 13,25; J. B. Loveriks 10,—; R. Mariouw 10,—; H. Mills 10,—; Ir. H. Marmelstein 25,—; C. L. Mispelblom Beyer 12,—; L. Muskita 48,—; Mw B. M. Naberman 7,50; N.N. 25,—; N.N. 15,10; N.N. 15,—; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; G. J. K. Pesch 10,—; F. C. Robberson 10,—; E. & H. Samethini 15,—; M. Sirag-Nobel 10,—; F. Sauselé 10,—; Mw. Tan-Tjoa 5,—; M. E. de Vries-Koens 25,—; A. v. Velthoven 10,—; W. P. v. Vliet-Holland 25,—; R. M. Visser 10,—; H. A. Wessels-Bol 10,—; S. A. Wevrich-Molenkamp 10,—; N. H. Wichers-Bleckmann 10,—; J. Willemsen-Sterckx 10,—; G. Zaalberg 68,85.

Binnengekomen in Augustus 1974	*f* 807,70
Verkoop Herdenkingstegels	*f* 146,—
Totaal	*f* **953,70**

tong tong

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 19e JAARG. No. 5
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,75, halfj. *f* 19,50; jaar *f* 39,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 47,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 83,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 68,—; Canada en Ver. Staten *f* 58,—; Maleisië, Singapore en India *f* 68,— Suriname en Antillen *f* 58,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Actie van Federatie Oud Strijders

NEDERLANDSE ERESCHULDEN, VOORTGEKOMEN UIT DE TWEEDE WERELDOORLOG DOOR EN UIT ONZE STRIJD IN DE PACIFIC, ZIJN NOG NIET INGELOST.

Aan de ex-KNIL-militairen werd het hun toekomende salaris over hun krijgsgevangenschap in de Pacific nog niet uitbetaald.

Aan de burger-geinterneerden werd geen redelijke uitkering gedaan van salaris over hun interneringstijd.

Aan particulieren werd geen cent oorlogsschade vergoed.

DE FEDERATIE OUD-STRIJDERS ORGANISATIES (FOS) verzocht Ir. G. S. Vrijburg om met enige deskundigen een gedocumenteerd verzoek aan Regering en Parlement samen te stellen voor een correctie van de tot nu toe op dit gebied getroffen regelingen, die ver ontoereikend worden geacht.

Het uitkomen van deze brochure hangt voor een belangrijk deel af van een voldoend aantal inschrijvingen daarop door belangstellenden. De prijs is gesteld op *f* 3,50, de verschijning is bedoeld voor October a.s.

Inschrijvingen ook via Boekhandel Tong-Tong girorkg. 6685. Helpt mee deze poging, een onrecht te herstellen, te doen slagen!

BOEKBESPREKING

BRIEVEN VAN PA

Hoe sterk zich ook nu nog de band doet gevoelen tussen Pa Van der Steur en zijn discipelen, kan blijken uit de uitgave van de laatste brieven van Pa door de Bond van Oud-Steurtjes in Nederland ter gelegenheid van het zilveren jubileum van de Bond. Het keurig uitgegeven boekje bevat zestien brieven. "Uit deze brieven zal de opmerkelijke lezer makkelijk kunnen concluderen de grote liefde en de toewijding van deze Godsman ten opzichte van Volk en Vaderland en niet in het minst de grote zorg voor het verweesde kind". Zo is het. Deze laatste brieven zijn een nieuwe getuigenis van het onwankelbaar Godsvertrouwen dat Pa de kracht gaf tot zijn heilzaam werk. Van over het graf klinkt zijn stem nog even helder en duidelijk als toen hij nog in leven was. Een ontroerend document.

JHR.

STABELAN

AIIBg heeft nu zijn eigen tijdschrift: Stabelan. Wie deze geheimtaal niet verstaat behoeft zijn schoolgeld niet terug te vragen. Immers de ingewijden weten precies waarover het gaat en de niet-ingewijden hebben niets te maken met de zaken waarom het hier gaat! Wij willen de lezer intussen niet in het onzekere laten. AIIBg was de codenaam voor het onderdeel bergartillerie van het KNIL gelegerd in Salatiga en wie het woordenboek opslaat zal ontwaren dat Stabelan (officiële spelling setabelan) het indonesisch woord is voor artillerie.

Het eerste nummer van dit merkwaardig tijdschrift is thans verschenen en werd ons toegezonden - hartelijk dank! - ofschoon het exclusief bestemd is voor de oude sobats van AIIBg en het driemaandelijks tijdschriftje. Na een gesprek op de Burma-reunie kreeg iemand het idee 32 jaar na het opheffen van het onderdeel en trouwens het gehele KNIL te trachten de oude banden tussen kameraden te herstellen door middel van een periodiekje. En het eerste nummer is er dan nu, door de redactie (P. van Meel, Halleyweg 16, Dordrecht en F. L. Kroesen, Merellaan 142, Maassluis) gekwalificeerd als "pover van uiterlijk", maar dat valt best mee. Een prachtig voorbeeld van Poekoel Teroes! Het nummer bevat allerlei schetsjes, waar Tong Tong haast jaloers op zou worden!

JHR.

*

Mijn kennismaking met KNIL, KL en alle onderdelen die onze weerbaarheid in Indië (Indonesië) uitmaakten dateert pas van even na de oorlog, toen ik voor "Wapenbroeders" werkte. (eerst onder, daarna zonder Tjalie die toen onder de naam "Pen" de redactie voerde). Hoewel ik voor geen goud die tijd opnieuw zou willen beleven, ben ik toch dankbaar hem gekend te hebben en het lezen van "Stabelan" vervult me met een soort nostalgie en verlangen meer te weten over ons leger toen. Daarom een welgemeend "duimen op" voor Stabelan en ook wat mij betreft: poekoel teroes!

Tjalie's thuisreis

I

Geweldig deze thuisreis! Geweldig ook, liefhebbende mensen te hebben, die zijn droom en verlangen hebben waar gemaakt!

Zó hoort het ook; zo m o e t het eigenlijk.

Ik ken twee mensen, boven 80 jaar, die sterke heimwee hebben naar Indonesië. Beiden zitten in bejaarden tehuizen. De een, verlamd, wil zo graag onder de Indische palmen worden begraven. De ander, lichamelijk nog best en gezond, doet niets anders dan in het Maleis antwoord geven. Als je van deze bedenkt, dat ze in het begin hier in Holland nooit over Indië wilde praten, laat staan Maleise woorden uiten, en nu niets anders doet dan verlangen naar ginds, en Maleis brabbelen. Ze is nu in een tehuis voor senielen ondergebracht.

Erg, àls je oud bent geworden, het heden je nauwelijks meer raakt, maar het verleden in alle hevigheid op je afstormt...... Zij hebben zich hier nooit thuis gevoeld. Oude bomen kunnen ook niet worden overgeplant.

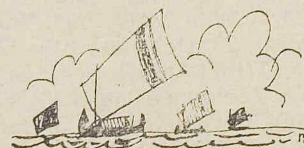
Zullen zij straks ook thuis mogen komen? Zullen zij ook liefhebbende naasten en/of vrienden hebben, die met hun dromen rekening houden?

P.J.-A.

II

Met ontroering las ik over Tjalie's "thuis"-komst en ik ben U dankbaar dat U ons met dit verslag en de ontroerende foto's van de asverstrooiing deelgenoot hebt gemaakt van zijn laatste gang naar 't land dat wij Indische Nederlanders altijd lief hebben gehad. Hij was een "schakel" helder en sterk, in een "gulden liefde" keten, die tenslotte, door de eeuwen heen, onze beide landen omvat. Zo voel ik 't!

Mevrouw N.B.

CULTURELE VORMING

De Vereniging van Gerepatrieerden en Vrienden (V.V.G.V), bij vele oud-Indischgasten zeker wel bekend, heeft sinds vorig jaar een Cultureel Contact Centrum. Dit C.C.C. organiseert allerlei culturele activiteiten om de algemene vorming van zijn leden te bevorderen. Maar niet alleen van de leden. Iedereen is hartelijk welkom, lid of geen lid, totok, Indo of van andere origine.

In het afgelopen jaar zijn er cursussen geweest voor Engels, Spaans, Bahasa Indonesia, Koken, Bloemschikken en Zelfverdediging. In het komende winterseizoen (van oktober tot mei) worden deze cursussen voortgezet. Er komen echter ook cursussen voor beginners, terwijl het aantal mogelijkheden zal worden uitgebreid met cursussen voor Frans, Nederlands, Esperanto en Expressie (tekenen, schilderen, boetseren enz.) De docenten van alle cursussen zijn bevoegde krachten met grote ervaring. Onze cursussen zijn algemeen vormend en leiden niet op tot een of ander examen. Het cursusgeld bedraagt *f* 90,— per cursusjaar bij vooruitbetaling.

Behalve de genoemde cursussen organiseert het C.C.C. ook lezingen over allerlei onderwerpen. Op elke derde zondag van de maand is er bovendien een instuifmiddag in ons soosgebouw (Javastraat 96a, Den Haag) die om 13 uur aanvangt. Dan worden er dia's en films vertoond met een kort praatje erbij en vindt er uitwisseling van ideeën plaats.

Wij wekken iedereen op eens een kijkje te komen nemen op die bijeenkomsten. Men zal er heus geen spijt van hebben.

Alle inlichtingen over onze culturele acties kunt U verkrijgen bij de heer A. Bloemhard, Hoefbladlaan 58, Den Haag; Tel.: 070 - 23 26 90.

EEN AVOND IN HET VERRE OOSTEN

Op zaterdag 21 sept. a.s. organiseert "Tropical Stars" in Amicitia, Westeinde 15, Den Haag een feestavond.

De dansmuziek wordt verzorgd door "The Nightbreakers" en "The Jivers" terwijl de "Lunana's" een Hawaiiaanse Hula Hula show zullen uitvoeren.

De Indische keuken staat gereed met vele lekkernijen. Gelegenheid tot bingo met vele prijzen.

Toegangsprijs *f* 6,— per persoon. Aanvang 20.30 uur, einde 03.00 uur.

Voorverkoopadressen: RENS BORGHOUTS, Wattstraat 20, Den Haag, tel. 070 - 46 11 56. - RIJN KANOEN, Loosduinsekade 424, Den Haag, tel. 070 - 46 46 38 - WIM VAN HEK, Fred. van Eedenlaan 23, Delft, tel. 015 - 56 16 67. ROB PATTISELANNO, Karel Doormanlaan 72, Zoetermeer, tel. 079 - 16 52 20. LEO ROOS, Groenezijde 15, Den Haag, tel. 070 - 29 85 82.

Een ander aspect van het leven van D. D.

Na de publicaties in T.T. van de heer Margono Djojo Hadikusumo over het politieke leven van Dr. E. F. E. Douwes Dekker wil ik toch graag een andere zijde van zijn leven belichten, waarin ik D.D. persoonlijk heb gekend.

Ik leerde hem kennen in het begin van de 30-er jaren als een grote hondenvriend en kennelhouder van Duitse herders. Hij woonde toen op de Lembangweg 10 in Bandoeng.

Uit Europa had hij geimporteerd Achim van Potsdam, politiehond, speurhond, verdedigingshond, kortom met alle certificaten, die er voor een eersteklas herder te behalen viel. Kort daarna importeerde hij Greta von Utrecht een prachtteef, ook met diverse certificaten. En met deze ouders ging hij fokken om een beter ras Duitse herder te krijgen in Indië.

Hij gaf tevens een tijdschrift uit, oorspronkelijk alleen over de Duitse herder, maar al gauw werden hierin ook andere rassen besproken.

Hij had een kantoortje op de Bragaweg, een piepklein winkeltje waar de "redactie" zat, eigenlijk alleen D.D., waar ik ook nog enige tijd con amore heb medegewerkt, hoofdzakelijk door voor ons interessante artikelen uit de vele Engelse hondebladen die we steeds toegestuurd kregen, te vertalen. Ook werden er hondetentoonstellingen georganiseerd, stambomen opgemaakt en de voorbereidingen getroffen voor de examens voor de certificaten P.H., S.H. of V.H.

Hij had op zijn terrein aan de Lembangweg mooie kennels laten bouwen en leefde ogenschijnlijk alleen voor zijn hobby. Hij was toen getrouwd met een onderwijzeres van zijn Ksatrian Instituut.

Ik wist van de politieke gezindheid van D.D. heel weinig af, maar het viel mij wel op, dat er af en toe enkele Indonesiërs in het winkeltje op bezoek kwamen en hij zich dan met hen in zijn kantoortje terugtrok en niet gestoord wenste te worden.

Overigens heb ik altijd heel goed met D.D. kunnen opschieten, zelfs al was ik een totok, vooral ook door ons beider hobby. Over politiek is nooit gesproken.

Op zeker moment kwam er in zijn kennel een besmettelijke hondeziekte. En om hun leven te redden gaf hij al zijn kostbare puppies weg. Ik kreeg er ook een, 6 weken oud, die tot een prachtige forse herder opgroeide. Ook kreeg ik nog een volwassen teef. Ik had zelf al een herder, dus het was ineens een huis vol.

Ik heb heel veel plezier van mijn honden gehad, die ik enkele jaren later, toen ik voor een jaar naar Nederland ging, met bloedend hart heb moeten weggeven.

D.D. was (zijn liefde voor dieren was daar voor mij het bewijs voor) een goed en eerlijk mens. Doordat ik uit Bandoeng vertrok hebben wij elkaar uit het oog verloren.

M. Fischer-Schellenberg.

HULDIGING VAN CHARLIE OVERBEEK BLOEM EN THEO SCHERER

"MUSIC MAKES ME"

Op zaterdag 5 oktober a.s. zal in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag een reunie worden gehouden van vrienden van de jazz en het amateurtoneel uit het voormalige Nederlands-Indië.

In Charlie Overbeek Bloem zullen al die jazz-pioniers worden geeerd, die in Indië de jazz introduceerden. In Theo Scherer worden alle amateur toneelspelers gehuldigd, die de grote Europese toneelsuccessen, maar ook vele oorspronkelijke stukken op de Indische Bühne brachten.

Het programma is als volgt:

16.00 - 18.00 - Reunie in de Variantzaal

18.00 - 19.30 - Gelegenheid tot een maaltijd

19.30 - 22.30 - Toneel en cabaret in de toneelzaal - huldiging op het toneel

23.00 - 02.00 - Bal met muzikale medewerking van de Rythm Rascals o.l.v. Hans de Water

De entreeprijs bedraagt *f* 10,—, verkoop aan de zaal vanaf 16.00 uur. Voorverkoop bij Mevr. A. Doeve, Columbusstr. 254, Den Haag, tel. 070 - 63 32 29, giro 314495.

Dit evenement wordt georganiseerd door de Vereniging van Gerepatrieerden en Vrienden (VVGV). Een eventueel batig saldo zal door de VVGV aan een sociaal fonds worden geschonken. Het adres van VVGV is: Javastraat 96, Den Haag.

---

*

Wij slaan de vervolgserie over het leven van Dr. Douwes Dekker een keer over wegens plaatsruimte.

Begin van economisch herstel op Oost-Java

Soerabaja heeft jarenlang in een soort doornroosjesslaap gelegen. De huidige machthebbers in Indonesië concentreren zich op de economische opbouw van hun land, maar het zwaartepunt van deze activiteit lag tot nu toe op West-Java, in het bijzonder de omgeving van Jakarta. Daar was tenminste de basis van de infrastructuur aanwezig, welke op Oost-Java ontbrak. Stad en haven van Soerabaja worden nu echter tot nieuw leven gewekt onder leiding van generaal Ibnoe Soetowo, president van de Indonesische aardoliemaatschappij Pertamina.

(Aldus een artikel in de Neue Zuericher Zeitung van 15 aug. ons toegezonden door een lezer en waarvoor onze hartelijke dank - Red. T.T.)

Oost-Java telt 25 miljoen inwoners, meer dan 500 per vierkante kilometer. 60% van de grond wordt door kleine boeren bewerkt, 8% is eigendom van overwegend genationaliseerde plantages en 22% wordt door bossen bedekt. De rest wordt gevormd door woongebieden, wegen, rivieren en meren.

Tijdens het vorige vijfjarenplan werd $ 32 miljoen geïnvesteerd in het grote project ter regulering van de Brantas. De honderd meter hoge Karangkatesdam en een electriciteitscentrale zijn reeds voltooid. De werkzaamheden aan dit project worden voortgezet.

De economische structuur en de bevolkingsdruk dwingen tot aanhoudende verhoging van de agrarische produktie. De Indonesische vijfjarenplannen verlenen aan alle dorpen rechtstreekse subsidies ter bevordering van plaatselijke initiatieven. Ook wordt veel aandacht besteed aan het herstel van de onder het bewind van Soekarno bijna ingestorte plantage-economie. Dit geldt op Oost-Java met name de suikerfabrieken.

Daarnaast is een goed geplande industrialisatie onontbeerlijk. Of de reeds genoemde maatregelen toereikend zijn moet men afwachten, maar er gebeurt iets. In Soerabaja is een terrein van 230 hectare als industriezone aangewezen; de infrastructurele voorbereidingen worden hier reeds getroffen. De zone is bestemd voor 150 fabrieken en bedrijven en wordt na die te Jakarta de tweede in grootte.

Terwijl enkele jaren geleden in de miljoenenstad Soerabaja nog geen gebouwen van meer dan drie verdiepingen hoog te vinden waren, bezit het stadscentrum thans hoge kantoren, banken en hotels. In het havengebied en aan de stadsrand zijn nieuwe industrieën gebouwd, hoewel Soerabaja zich in ontwikkelingsdynamiek niet met Hong Kong of Singapore kan meten.

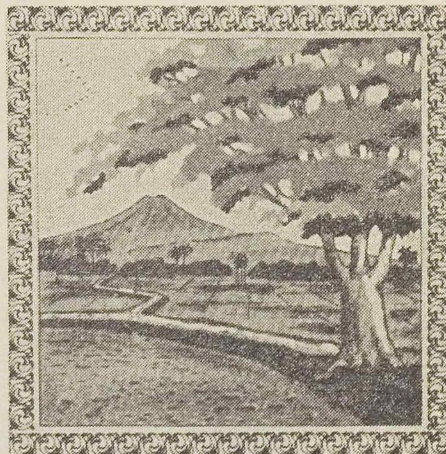
Tot nu ontbrak het Java evenzeer aan geld als aan de nodige management en techniek. De Indonesiërs zien echter een zilveren streep aan de horizon: de olie-crisis zou de voorwaarden voor een snelle economische opbouw kunnen scheppen. Indonesië neemt op de lijst van aardolieproducenten met 1½ miljoen barrels per dag de achtste plaats in. De inkomsten uit de olie-export zijn zo sterk toegenomen dat de chronisch negatieve betalingsbalans in een positieve is omgeslagen.

Terwijl Indonesië nog maar weinige jaren geleden in hoge mate op buitenlandse kredieten was aangewezen, is het probleem thans, hoe de dollarzegen van het oliebedrijf doelmatig kan worden aangewend. "Wij moeten het gestrande schip van de Indonesische economie thans op een golf van olie vlot trekken", zei een begeleider van Soetowo. "Wij moeten investeren en nog eens investeren, want wie weet hoe de energieverzorging er over tien, vijftien jaar uit zal zien?"

Daarmee zijn de moeilijkheden overigens nog niet uit de weg geruimd. De groei van het overheidsbudget en van het budget van Pertamina wakkeren de inflatie krachtig aan, en dit heeft ernstige sociaal-economische konsekwenties. Op het platteland is het ontwikkelingstempo veel langzamer. Wel zijn de arme boeren momenteel beter gevoed en gekleed dan enige jaren geleden, en het aantal fietsen en transistor-radio's is aanzienlijk toegenomen. Maar het gevaar dreigt dat de kloof tussen "rijk" in de steden en "arm" op het platteland groter wordt. Waar ligt echter het alternatief voor het thans gepraktizeerde (en in beginsel succesvolle) ontwikkelingsmodel?

✩

✩ ✩

Oud Javaanse monumenten in Surabaja

door Dr. H. J. de Graaf

Van Java's vier grootste steden: Djakarta (Batavia), Bandoeng, Semarang en Soerabaja bezit alleen de zg. krokodillenstad enige voorbeelden van Javaanse bouwkunst. Dit is te begrijpen.
Batavia werd pas in 1619 gesticht en van het oude Djakarta is niets meer te vinden, als er ooit iets bijzonders geweest is. Bandoeng werd tot in het begin dezer eeuw nog de bergdesa genoemd en is toen pas opgebloeid. Semarang is niet zo oud als het lijkt. Nog in de 17e eeuw werd het door Japara als havenstad overvleugeld en eerst toen het kantoor der Compagnie daarheen werd overgeplaatst begon de opbloei als de toegangspoort van Midden-Java. Ik geloof zelfs dat de Gedong Batoe het oudste van Semarang is, met zijn omliggende graven, en dat is ten slotte een Chinees heiligdom.

Soerabaja daarentegen is een eeuwenoude stad, die reeds vermaard was in de dagen van Madja-Pait. Voor zijn oude roem behoeft het heus niet het merkwaardige boek van de Hr. Von Faber, "Er werd een stad geboren", dat in elk geval van veel liefde voor de geboortestad van de schrijver getuigt. Maar voor zijn stoute beweringen zal hij wat stelliger bewijzen dienen aan te voeren, dan hij thans heeft gedaan *)
Op de delta, tussen Kali Pegirian en Kali Mas moeten zich de oudste Soerabajanen gevestigd hebben en ten westen daarvan zal een vorstenverblijf gesticht zijn, waarnaar thans nog verschillende stegen heten: Gang Kraton. Behalve de ommuurde Kraton zal ook de stad sterke wallen bezeten hebben. De omtrek bedroeg vijf uren gaans. De helft daarvan werd verdedigd door een muur, de andere helft door een wal. Om de honderd meter vond men er rechthoekige bastions, van waaruit de verdedigers langs de muur konden schieten. Deze bolwerken bezaten tien tot 12 stukken geschut. Er waren niet alleen landpoorten, doch ook waterpoorten, want de stad strekte zich over de beide genoemde rivieren uit. Daar stonden dan een 15 tot 20 gewapende krijgers bij, die van de inkomende waren 10% tol hieven.
Aldus beschrijft ons Artus Gijsels, een tijdgenoot en opponent van Jan Pietersz. Coen, het door hem bezochte Soerabaja. Over de Kraton sprekende verhaalt hij, dat ook deze ommuurd was. Er was natuurlijk een grasloze aloen-aloen, waarop veel schone lindebomen (lees: waringins, die immers ook geschoren werden) prijkten. De koning van Soerabaja troonde, net als zijn Mataramse collega, nog op een platte steen, terwijl zijn hovelingen in het zand mochten zitten. Soms placht de vorst in een grote wagen rond te rijden, die door vier grote buffels getrokken werd. De uitgestrekte pasar was wel zes maal zo groot als het Haagse Buitenhof. Behalve dat er handel werd gedreven, placht men er ook de misdadigers ter dood te brengen, b.v. door krissen of verbranden. Daar lag ook een deel van 's Vorsten artillerie, ijzeren en bronzen stukken.

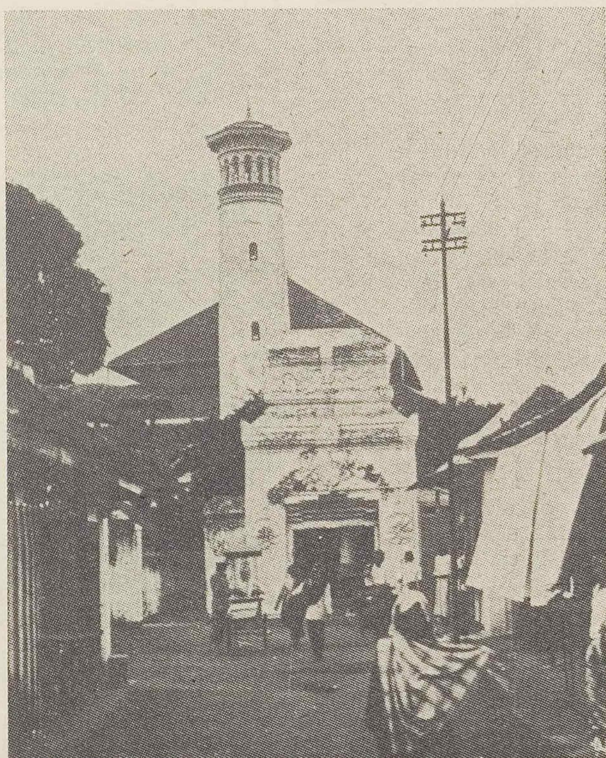
Wat is er van al deze heerlijkheid over? Niets! Daar de stad zo sterk was, kon zij niet worden bestormd. Trouwens, hoe zou men een leger in de moerassen en sawah's, die de stad omringden, hebben kunnen legeren. Zij is pas in handen van de befaamde sultan Agoeng van Mataram gevallen na een langdurige blokkade en het afdammen der rivier. In 1625 gaf de stad zich bij verdrag over. De laatste koning moest naar Mataram komen en de buitenste muren werden geslecht. Doch de muren van de Kraton bleven staan, zeker tot 1718. Die zullen pas verdwenen zijn na de vreselijke oorlog van dat jaar, toen de regent van Soerabaja in opstand kwam tegen de vorst van Mataram en zijn bondgenoot, de Compagnie..

De stad is toen echt belegerd, werd aangevallen vanuit het noorden. Maanden lang heeft toen de strijd geduurd, wat de aanvallers veel doden door ziekten bezorgde. Ten slotte wisten de belegeraars de zware versterkingen der Soerabajanen te doorbreken en zij zagen de eigenlijke binnenstad voor zich met zijn vele "tempels" (moskeeën) en "dalems", vorstelijke gebouwen, beveiligd door meters dikke muren. Berekend werd, dat het wel een maand zou kosten, om dit alles tegen de grond te gooien. Dit is dan ook gebeurd en "men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer", gelijk de psalmist zegt van de door de stormwind weggevaagde "bloem des velds". Oud Soerabaja is verdwenen, maar niet helemaal. Hier en daar vindt de opmerkzame wandelaar in Soerabaja nog sporen van de vroegere cultuur.

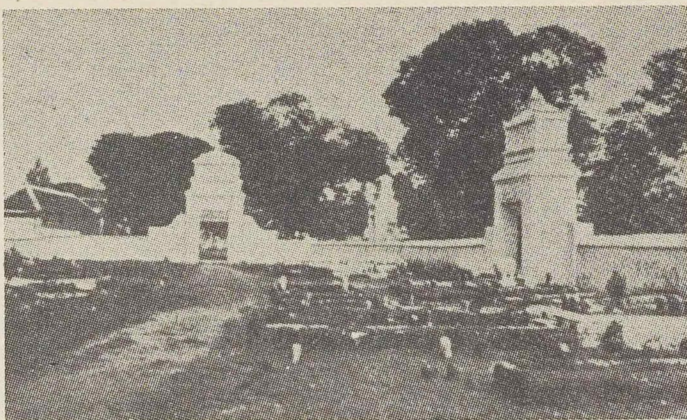
Toen ik in 1926 voor het eerst in Indië kwam, vielen mij deze sporen op. Men moet er echt naar zoeken, want in de reisgids wordt er niets over verteld.

Zelfs een er zo degelijk uitziende gids als Van Stockum's Travellers Handbook of Netherlands East-India vermeldt niet eens de Arabische kamp met de aldaar aanwezige grote moskee, een der aanzienlijkste heiligdommen van Java, met zijn heilige graven.

Trouwens het hele boek spreidt een opvallende onverschilligheid t.o.v. de Inheemse maatschappij ten toon met uitzondering van Bali. Doch dit was toen pas kort geleden in de mode gekomen, dank zij de geestdriftige pro-

De heilige moskee van Ampèl in de Arabische kamp in Surabaja. Voor de moskee een stenen poort in oud-Javaanse stijl. (Foto J. H. von Faber, Oud-Soerabaja)

De begraafplaats van de regenten van Surabaja op Batoepoetih, nabij Pegirian. (Foto: J. H. von Faber, Oud-Soerabaja)

paganda van de kunstschilder Nieuwenkamp. Tegen deze onkunde en onverschilligheid heeft overigens de reeds genoemde Heer Von Faber reeds tientallen jaren geleden met grote ijver de wapens opgevat. Aan hem danken wij, dat Soerabaja zelfs een Museum rijk is, het Universeel Cultureel Centrum voor Volksontwikkeling. Ik hoop, dat het in de Japanse tijd niet te veel geleden heeft. De Heer Von Faber, die ik persoonlijk zeer waardeer, heeft er mij de levenslange toegang toe verleend, waarvoor ik natuurlijk zeer dankbaar ben, doch waarvan ik na de oorlog helaas nooit meer gebruik heb kunnen maken.

De opvallendste overblijfselen van het oude Soerabaja vindt men N.B. in de z.g. **Arabische** kamp, bij de heilige moskee van Ampèl. Daar werd de eerste Moslimse Gemeente gesticht en verzorgd door de wali radèn Rahmat van Ampel-Denta. Het terrein moet toen nog buiten de stadswallen, doch bij de haven gelegen hebben, een uitgezochte plaats dus voor vreemde Islamitische kooplieden om er zich te vestigen. Thans wordt de buurt voornamelijk door Arabieren bewoond en is een der schilderachtigste wijken van Soerabaja. Het is aardig om te zien hoe, wanneer 's middags om 12 uur, als de oproep tot het gebed weerklinkt, velen zich in de nauwe straatjes en wegjes moskeewaarts spoeden, om de voorgeschreven gebedshandelingen te verrichten.

Langs de hoofdweg der grote moskee bereikt men deze pas door grote stenen poorten, in oud-Javaanse vorm, rechtstreeks afstammende van de vroegere Hindoe-Javanen, maar dan zonder beeldhouwwerk van koppen of figuren, zoals men nu nog in Bali aantreft. Reeds ds. **François Valentijn,** die wel degelijk belangstelling voor de Inheemsen koesterde, bracht in 1706 een bezoek aan de moskee en de graven, en passeerde ook de poorten. Ze waren, zo schrijft hij in het 4e deel van zijn boek Oud en Nieuw-Oost-Indiën, opgemetseld van "rode moppen", dus van grote, rode bakstenen. Van die rode kleur bespeurt men thans niets meer, omdat de poorten netjes met cement en witkalk behandeld zijn.

Is men een paar poorten gepasseerd, dan ziet men de grote moskee voor zich. Volgens ds. Valentijn was deze zeer groot, "en op hunne wijze zeer prachtig". Van die pracht is veel verdwenen, omdat de moskee in de vorige eeuw een vernieuwing heeft ondergaan, waardoor hij niet fraaier zal geworden zijn. Wel vindt men er nog, volgens ooggetuigen, **verdiepingen** in aangebracht, zoals ook in de allerheiligste moskee van Demak, en misschien ook wel elders. Op die zolders moet vroeger godsdienstonderwijs zijn gegeven. Toentertijd mocht geen ongelovige er in, ook al waste hij zijn voeten in de bij de moskee aanwezige waterbak. Thans is men toleranter geworden. Bovendien heeft ds. Valentijn, alvorens de moskee te bereiken, een smal watertje moeten passeren, waarover men pas d.m.v. een bruggetje of in het water gelegen grote stenen, heen kon komen. Is dit watertje soms te vergelijken met de ondiepe grachten, die thans nog de Vorstenlandse moskeeën omringen?

De z.g. "opperpriester" (de islam kent geen priesters!), die ds. Valentijn ontving, wordt door deze Tambah-hadji genoemd, hetgeen volgens mijn geleerde vriend dr. Th. Pigeaud een verbastering zou kunnen wezen van Tanbih udDin (Opwekking van de Godsdienst). een passende naam.

Heiliger nog dan de moskee zijn de daarnaast aangetroffen graven, in het bijzonder dat van de grote wali radèn Rahmat uit de 15e eeuw. Merkwaardig is, dat zich boven het graf geen grafhuis of afdakje bevindt, zoals wij dat bij vele heilige graven op Java aantreffen. Het ziet er doodeenvoudig uit. De "opperpriester", die ds. Valentijn begeleidde, maakte echter evenals de hem vergezellende regentenzoon Angga-Djaja, alvorens het graf te naderen, drie diepe buigingen, de laatste maal het diepst. Vervolgens vertelde hij aan onze leergierige predikant, dat het de wens van de overledene was geweest, zonder uiterlijke praal ter aarde te worden besteld. Dus geen grafhuis, zelfs geen afdakje met klamboe, zoals men nu nog wel op bijzondere graven aantreft. Toen men eens probeerde, door een klamboe het heilige graf voor profane blikken te behoeden, zouden de Engelen zelve het in brand hebben gestoken. Ook zou een hevige storm eens een "heerlijke Tent", die men over het graf heen had gespannen, hebben weggevoerd. Het zou een hoge eer zijn, om tot dit graf te worden toegelaten en ds. Valentijn, wie alle valse schaamte vreemd was, merkt zelfvoldaan op, dat die eer hèm, ds. Valentijn, bewezen was! Maar, merkte hij voorzichtig op, "hieromtrent iets onreins te brengen of...... te wateren, is niet anders dan met zijn leven te spelen". Ook de moderne bezoekers mogen dus gewaarschuwd zijn.

Bij het graf van de heilige man liggen die zijner leerlingen en trouwste volgelingen, 60 in getal, helaas zonder opschriften, gelijk meestal op Java. Wat zouden wij niet meer van Java's verleden weten, als de Moslimse graven op Java ook grafschriften bezaten. Nu moet men maar afgaan op hetgeen een of andere brave djoeroekoentji beweert, wiens goede wil vaak beter is dan zijn kennis.

Na de graven der heiligen, die der bestuurders. Wij treffen er twee aan. Een kleiner op Bibis, bij het hoofdstation, een stil en vredig plekje na de drukte van het verkeer, en een ander aan de overzijde van de Kali Pegirian, reeds aan ds. Valentijn bekend. Het bevat een groot aantal statige poorten die gelijk de naam aanduidt, netjes wit gekalkt zijn. Bovendien heeft de aanwezige grafbewaker, een man die orde en regel geleerd had, elk graf voorzien van een zinken naambordje, waarop de naam van de overledene voorkomt. Ik heb aan deze man de prettigste herinneringen. Hij was wat groter dan de gemiddelde Javaan, zodat hij wellicht enig Arabisch bloed in de aderen had.

Ik mocht foto's nemen van hem en zijn graven en toen ik vanuit Solo, waar ik toen woonde, hem enige afdrukken toezond, met op het adres: Kepada Toean Djoeroekoentji dari Paserejan Batoe Poetih (zijn naam is mij helaas ontschoten) kreeg ik een vriendelijk bedankbriefje terug met na de ondertekening: Tida Djoeroekoentji tetapi Boekhouder dari (volgde de naam van een Soerabajase handelsfirma).

Hij beschouwde zijn functie bij een Hollandse, "kapitalistische kolonialistische onderneming" als van meer betekenis dan zijn zorg voor de regentengraven.

Behalve bij deze grote begraafplaatsen zijn er nog meer schilderachtige poor-

(lees verder pagina 9, 3e kolom)

VERGANE GLORIE

Het thans verdwenen standbeeld van de Lesseps aan de ingang van het Suez-kanaal.

Er wordt hard gewerkt aan het opruimen van de gevolgen van het conflict in het Midden Oosten voor het Suez kanaal. Binnen afzienbare tijd zullen er weer vele schepen het kanaal passeren en zal Port Said ontwaken uit de lethargie waarin het, sinds de scheepvaart door het kanaal werd stilgelegd, verkeerde. Maar het zal voor ons, Nederlanders, nooit meer worden wat het geweest is: het knooppunt tussen Oost en West. Alleen de ouderen onder ons herinneren zich nog hoe het stadje aan het beginpunt van het kanaal voor hen betekende, dat de deur naar het Oosten openging in Port Said, of omgekeerd, het Oosten werd verlaten voor de vleespotten van Europa. De trouwste bezoekers van Port Said, de mailschepen van onderscheiden nationaliteit behoren tot het verleden: niet meer vertrekken honderden Nederlanders naar Indië, of gaan vandaar honderden Nederlanders met verlof naar Europa...... Wie de reis onderneemt, al is hun aantal dan veel geringer, gaat per vliegtuig.
Hoe was het in het verleden, toen Port Said nog een knooppunt zonder weerga was? Daarover een lezer van ons blad, die voor zijn kinderen wilde vastleggen hoe het ging in die goede oude tijd.

Port-Saïd was in alle opzichten een merkwaardige stad, die, voor zover ik weet, in ieder geval in de vooroorlogse tijd, vrijwel uitsluitend leefde van de passerende schepen. Port-Saïd was vergaarbak van alle mogelijke rassen en nationaliteiten en de lieden, die zich daar vestigden waren niet altijd de besten uit hun land van herkomst.

De speelhuizen en de prostitutie floreerden er en verder was er die eindeloze rij van grotere en kleinere winkels en bazaars, waar je van alles en nog wat, mooi en foeilelijk, kon krijgen. Maar hoe rommelig het er ook kon zijn, in Port-Saïd gingen de meeste passagiers van boord, al was het alleen om weer eens vaste grond onder de voeten te hebben, maar toch ook, omdat men, hoe dan ook, Port Saïd, ondanks alles, ook wel weer een bijzondere stad vond, waar je je wel kon vermaken, als je wat oog had voor de speciale folklore en als je ver bleef van de ongure buurten. Maar je moest er wel tegen kunnen, dat je gedurende je hele verblijf daar, omringd werd door hoogst hinderlijke en vasthoudende kooplui, gidsen, slangenbezweerders, goochelaars en bedelaars, die je haast niet van je af kon houden. In de koloniale tijd was een effectieve manier om die snaken van je af te houden om ze hevig uit te vloeken en ze eventueel met de vuisten of met een wandelstok te dreigen. Een en ander had waarschijnlijk tot gevolg, dat ze het "g.v.d." soms heel duidelijk konden gebruiken. Maar dit terzijde.

De ellende begon eigenlijk al bij het verlaten van het schip in de tijd, dat de schepen niet aan de kade afmeerden. Want dan werd er een volledige veldslag (of beter misschien zeeslag) geleverd tussen de bemanningen van de roeibootjes, die de passagiers aan wal zouden brengen. Dat begon dan al met loven en bieden over de overzetkosten en als vreemdeling wist je natuurlijk nooit, wat de juiste prijs was, hoewel je als Indischgast toch wel wat gewend was op het gebied van "tawarren", maar in Port Saïd moest je dat veel rigoureuzer doen. Een enkele keer schijnt het weleens te zijn gebeurd, dat de roeiers halverwege schip en kade verklaarden het toch niet voor de overeengekomen prijs te willen doen en dan was het wel goed, als er een paar stevige mannen aan boord waren, die op de daartoe geëigende wijze orde op zaken konden stellen. Maar, was je eenmaal aan de wal, dan begon het spectakel pas goed, want dan werd je omringd door de reeds genoemde kooplui, gidsen, etc. Ze spraken altijd wel iets van zowat alle talen van de wereld en dan nog op hun manier en ze wisten natuurlijk altijd van welke nationaliteit hun prooi was. Ze accepteerden zowat alle muntsoorten - maar vlak na de oorlog trokken ze hun neus op voor de toen inderdaad niet erg "harde", Indische (Nica) gulden.

Ze hadden een heel speciale manier om de mensen aan te spreken, waarbij ze er kennelijk vanuit gingen, dat de mooiste toegedachte titulatuur, het meeste geld zou doen rollen. Zo waren de dames vaak "Madame la Comtesse" (hoewel ook "Madame Marie" een geliefkoosde benaming was). De heren waren "Monsieur le Baron" of "Monsieur le colonel", dan wel "Monsieur le docteur" en weet ik wat voor achtenswaardige benamingen nog meer. De heren der schepping werden ook vaak bezworen, dat je toch echt een mooie tas of halssnoer of wat dan ook, moest kopen voor die mooie dame in je gezelschap en zo ging dat maar door. Ze waren nog moeilijker weg te slaan dan vliegen op een warme zomerdag. Hoe ze dat fysiek vol hielden was me altijd een raadsel, want als ze een groepje vreemdelingen eindelijk eens loslieten, dan begon hetzelfde feest bij een andere groep en zo ging het maar door. Maar kennelijk konden ze toch voldoende slachtoffers maken, want anders zouden er niet zoveel zijn geweest.

Het gebeurde ook vaak, dat men, om eindelijk eens van de ellende af te zijn, maar iets kocht, hoewel, veel bereikte men daar niet mee, want een volgende verkoper stond dan weer klaar om z'n geluk te beproeven. Rustiger ging het toe in de bekende winkel van Simon Artz, of in de verschillende bazars, waar men door de eigenaar met alle plichtplegingen werd uitgenodigd binnen te gaan. Hij had natuurlijk altijd de beste spullen; de rest had alleen rommel, of dat waren allemaal afzetters, wat bij hem beslist niet het geval was.

Hoe standvastig men ook geweest dacht te zijn, het eind van het liedje was, dat weinigen erin slaagden, zonder iets gekocht te hebben naar het schip terug te keren.

Wat men meestal kocht, was leerwerk of halssnoeren of sigarettenpijpjes van barnsteen, dan wel sigaretten, omdat in de vooroorlogse tijd Egyptische sigaretten zeer in de mode waren en die daar beslist goedkoper waren dan elders. De inkopen werden meestal gedaan uit de overweging, dat men voor

familie en vrienden in Holland toch "iets bijzonders" moest meenemen.

Aan boord teruggekeerd vond men daar ook weer de kooplui en de goochelaars, maar daar ging het aanzienlijk rustiger toe, want aan boord werden alleen een paar geselecteerde lieden toegelaten, zoals vertegenwoordigers van Simon Artz, e.d. Maar de goochelaars waren ook weer een volkje apart. Het waren vooral virtuozen op het gebied van kunstjes met kuikentjes en veel gehoorde kreten waren dan ook: "Kijken, kijken, kuikentje hier, kuikentje weg". Een andere veel vertoonde truc was, dat ze aan een van de omstanders een gulden vroegen en daar een heel onschuldig grapje mee uithaalden, maar steevast kwam er het moment, waarop ze het muntstuk "weg toverden" en vervolgens konden ze het, ondanks alle pogingen onmogelijk meer "terug toveren". Dat verdroot de goochelaar zeer,maar hij deed dat op zo'n grappige manier, dat het slachtoffer altijd maar in z'n verlies berustte. De ervaren reizigers zagen de truc altijd wel aankomen, maar minder ervarenen, en daar loerden die oplichters altijd op (het waren grote psychologen) vlogen er steeds weer in. Enfin, je vond het niet zo erg, want je had er plezier voor gehad.

Het is wel duidelijk, dat de lieden, waar je in Port Saïd mee in aanraking kwam, niet bepaald van het betrouwbaarste soort waren. Het was dan ook niet te verwonderen, dat de passagiers altijd werden aangeraden de patrijspoorten en de deuren van de hut goed gesloten te houden, want er werd gestolen als de raven.

Wanneer Port Saïd overdag werd aangedaan, had je nog de vermakelijkheid van de gelduikers. Dat waren jongens of mannen, die in bootjes rond het schip voeren en vroegen om munten in het water te gooien. Daar sprongen ze dan snel achteraan en het gebeurde maar zelden, dat ze de munt niet te pakken kregen. Was dat gebeurd, dan toonden ze de vangst met een brede grijns aan de "gever", waarna de munt de mond inging, want die diende als beurs tijdens het werk. Er doken natuurlijk meestal meerderen tegelijk naar de toegeworpen munt, waarbij de snelste won, maar ik geloof niet, dat er ooit onderling om de vangst gevochten werd. Er waren ook altijd wel duikers, die een arm of een been misten en het heette dan altijd, dat dat lichaamsdeel door een haai was afgebeten. Of je echter bij Port Saïd veel haaien hebt, is de vraag. In ieder geval wekten die stakkers wel het medelijden op en dat werd ook degelijk uitgebuit. Als het schip op de rede lag, was er altijd wel een duiker, die het schip op klom, daar wat geld verzamelde en als hij genoeg had opgehaald, de stunt uithaalde, om onder het schip door te duiken en aan de andere zijde weer boven te komen. Of hij dat werkelijk deed, dan wel onder water om het schip heen zwom, was uiteraard niet na te gaan, maar in ieder geval bleef hij een heel lange tijd onder water, zodat je je weleens afvroeg, of hij ooit nog weer boven zou komen. Alvorens de duik te nemen, kwam er een uitvoerig prevelement en kwamen er heel wat manualen bij, om toch vooral te benadrukken, dat hij een heel gevaarlijke stunt uithaalde en dat hij er zelf niet zeker van was, dat hij die stunt zou overleven. Tenslotte was het een vaste prik, dat een duiker een eindje met het schip meevoer en dan van het promenadedek af, een flinke hoogte dus, met een sierlijke duik omlaag sprong.

Het is dus wel duidelijk, dat Port Saïd steeds als een welkome afwisseling werd ervaren en iedereen zich er eigenlijk toch wel vermaakt had.

F. H. J. Bal

Een vast punt voor verlofgangers: de beroemde zaak van Simon Arzt in Port Said.

(Vervolg Oud-Javaanse monumenten in Surabaja)

tjes in Soerabaja te vinden, b.v op Kaliasin, Embong Malang doch deze zijn kleiner, eenvoudiger en vallen niet zo op. Ik hoop dat de nieuwe tijd deze aardige herinneringen aan het verleden gespaard heeft en niet onder de leuze van "geen pendapa's meer, maar wolkenkrabbers" ook in Soerabaja schoon schip heeft gemaakt onder hetgeen de tand des tijds heeft gespaard. Doch buiten Soerabaja, aan de weg naar het Zuiden, vindt men bij Gerangan nog een alleraardigst klein moskeetje met een heuse menara (minaret) en een even schilderachtige ingangspoort, van oud Javaans model. Met toestemming van de moskeebewaker ben ik zelf in de minaret geklommen. De poort was in mijn tijd nog gaaf bewaard en ik hoop van harte, dat dit thans nog het geval mag zijn. Als al deze sporen van het verleden weggevaagd zijn, gaat het Javaanse land er zo ontzettend eentonig uitzien.

*) Wij zullen het niet wagen, het oordeel van een autoriteit op historisch gebied als dr. De Graaf in twijfel te trekken, maar willen toch niet nalaten de handschoen op te nemen voor Von Faber. Hij toch is het, die zich grote moeite heeft getroost de geschiedenis van Surabaya te doen herleven en te populariseren, in het bijzonder in zijn boek "Oud-Soerabaja". Hij was het, die de zo rijke historie van de oude havenstad opnieuw in de belangstelling bracht en wanneer deze amateurhistoricus zich aan "stoute beweringen" te buiten gaat, zij hem dit vergeven omdat hij niet de pretentie had, een wetenschappelijk verantwoord werk samen te stellen - Red. Tong Tong

Wat geeft het of het leven kort is,
't Is heerlijk tot de laatste dag
Wanneer het hart maar niet verdord is:
Vergeet, bemin opnieuw en lach!

(Jan Greshoff)

Vertellingen bij de Lampoe Tèmplèk

Hoe het Paardje een Gewei kreeg

Grootvader Dempo had twee mooie paardjes van de paardenkoopman gekocht. Ze waren wel erg duur geweest, maar hij was er dan ook heel trots op. Een vader kon niet beter voor zijn kinderen zorgen dan de oude Dempo voor zijn paardjes. Daardoor waren de dieren ook zo aanhankelijk geworden, dat ze niet meer verschrikt wegsprongen als hij ze riep, maar vertrouwelijk naar hem toekwamen.

Na enkele jaren liepen er vier paardjes, inplaats van twee.

En de twee veulentjes dansten vrolijk op hun stakepoten rondom hun paardenouders. Vaak waren de veulentjes zo overmoedig en ondeugend, dat ze, helemaal alleen, ver wegliepen tot in het diepst van het bos.

Midden in 't bos was een geheimzinnige berg. Die heette Goenoeng Pinapan. Geen mens durfde dicht bij die berg te komen, omdat daar twee boze geesten woonden. Mensen, die ze wel eens gezien hadden, vertelden, dat ze er uitzagen als twee onschuldige knaapjes, maar men moest voor ze oppassen, want wie op hun berg kwam, veranderden ze in een of ander dier of in een boom. Op een dag draafden de veulentjes weer springend het bos in; maar toen ze zich moe gehold hadden, zagen ze midden tussen de bomen een heuvel met mooi groen gras.

Vrolijk sprongen ze er heen en lieten zich het gras goed smaken, het gras van de boze geesten.

Toen het avond werd, miste Dempo zijn twee mooie veulens. De oude paarden kwamen met treurig hangende koppen in de stal en hinnikten klaaglijk om hun jongen. Toen ging Grootvader Dempo nog laat met zijn zonen aan 't zoeken.

In de heldere maannacht konden zij de sporen van de paardjes goed volgen. Toen die aldoor verder het bos ingingen, dacht de oude Dempo eensklaps met schrik aan de berg Pinapan. Voorzichtig sluipend gingen ze verder - en werkelijk......

Toen ze tamelijk dicht bij de berg waren, zagen ze daar in het glanzende maanlicht, hoe de twee veulens vrolijk graasden op een heuvel.

Ze verstopten zich achter de bomen en probeerden de dieren te lokken. Maar hoe vriendelijk de oude Dempo ook riep, het beviel hen daar veel te goed.

Plotseling zwegen de mannen echter en bleven onbeweeglijk achter een boom staan. Van de berg Pinapan kwamen twee jongetjes naar beneden gesprongen. Die dansten nu vol vreugd rondom de paardjes. De veulens waren niet bang, omdat ze die drukte van de kleinzoons van Dempo gewend waren. Ze lieten zich rustig een strik om de hals leggen, die de boze geesten - want dat waren de knapen - van een lange liaan gemaakt hadden. Onbevreesd volgden ze hen naar de heldere bron en dronken gretig tot ze genoeg hadden.

Met een schreeuw sprongen toen de twee geesten op de paardjes en joegen ze steeds rondom de berg. Dat wilden de dieren niet; ze sloegen achteruit, dat de vonken opspatten van de grond, gingen rechtop staan en beten naar hun berijders; maar de knaapjes zaten als vastgebonden op hun ruggen. Omdat de paardjes bleven steigeren, trokken de geesten hun in woede de mooie, zwarte staart uit. De dieren schreeuwden van pijn en stormden wild weg, maar de geesten overmanden ze en stopten de wonden dicht met aarde, anders zouden de paarden doodgebloed zijn. Toch bleven ze nog springen naar links en rechts; daarom rukten de geesten groene takken van de bomen en bonden die hun paardjes naast de ogen vast, zodat ze alleen recht vooruit konden zien. Vol angst liepen Grootvader Dempo en z'n zoons naar huis en vertelden aan de verbaasde kamponggenoten, wat ze in 't bos meegemaakt hadden.

Onmiddellijk werd taboeh geslagen en de mannen verzamelden zich in de balai. Men besprak daar de zaak en besloot de volgende morgen met de doekoen naar de berg Pinapan te gaan en een rijk offer te brengen. Misschien lieten de boze geesten zich vermurwen en zouden ze de paardjes teruggeven. Dadelijk werd het offermaal klaargemaakt. Een geroosterde kip, gele en witte rijst, sirih selengkapnja, vijf centen, alles netjes op een doelang gelegd, de witte rijst beneden, de geroosterde kip en de gele rijst op borden er boven op, de vijf centen er in gestoken, de sirih in bakjes van pisangblaren en de hele doelang ook met pisangblad omrand.

Eerbiedig legde de Doekoen bij zonsopgang het offer bij de berg Pinapan neer, brandde wierook en riep de geesten deemoedig toe, dat ze het binnendringen van de paardjes maar moesten vergeven en de dieren terugsturen.

Na enige ogenblikken kwamen de beide jongetjes werkelijk van hun berg omlaag gereden. Trots zaten ze op hun paardjes, die helemaal niet meer sprongen, maar gehoorzaam voortstapten. Wat waren de mensen echter verbaasd over wat ze zagen. Van de mooie wapperende staart was nog maar een stompje over en helemaal vreemd zagen de koppen van de paardjes er uit. 't Leek wel, of de groene takken, die de knaapjes hun omgebonden hadden, vastgegroeid waren. Het leken nu twee grote horens, waaruit weer kleinere horentjes groeiden, net als de twijgjes uit een boomtak.

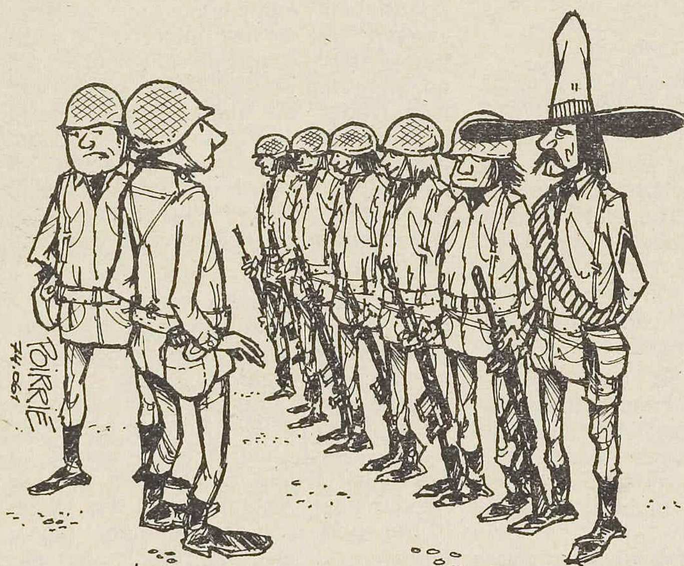
De knaapjes gingen dadelijk naar het offermaal toe en lieten zich het eten heerlijk smaken. Toen begonnen ze tegen de mensen te spreken.

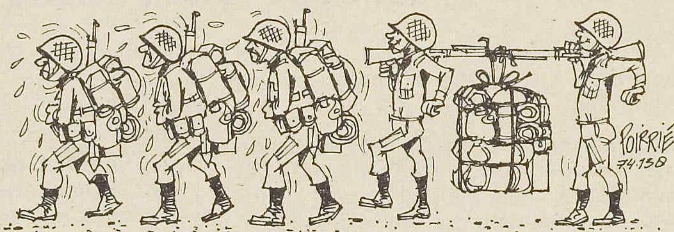
"Luister, mensen! Hoor goed naar ons. Jullie weten, dat, wat wij bevelen, gedaan moet worden! Wat eenmaal op de berg is, blijft bij ons, daarom kunnen wij jullie paardjes niet teruggeven. We hebben ze ook nodig, om er verre reizen op te maken. In jullie kampongs lopen zoveel paarden, dat je deze twee wel kunt missen. Jullie offer hebben we genadig aangenomen. Wacht nu maar af, dan zullen jullie voor 't afstaan van je paardjes rijk beloond worden. Ze zullen zoveel jongen krijgen, dat jullie bossen met wild voor de jacht bevolkt worden. Jullie zien, dat we hun staart uitgetrokken hebben, omdat ze eerst zo wild waren. Die zou hun bij het leven in het bos ook maar hinderen.

De kop hebben we ook aardig versierd, om ons daaraan vast te houden. Het is ook mooier, nu houden ze de kop altijd trots omhoog. Ga nu echter vlug naar jullie kampong terug en vrees onze woede, als je het niet doet."

Nu liepen de mensen zo vlug mogelijk naar de kampong terug en vertelden later nog aan hun kleinkinderen van de verdwenen paardjes van Pa Dempo, die ze om hun horens, van die tijd af, roesa noemden: dat betekent: hert.

IN HET LEGER

Links: Hij voelt een sterkere verwantschap met de Argentijnen of Mexicanen......

Rechts: "Welke zijn de twee Indische jongens?"

IN DE RIMBOE VAN SUMATRA (V)

Hieronder vervolgen wij de serie jeugdherinneringen van Sumatra van Mevrouw Ziesel-Schmidhamer, waarvan de eerste vier delen in de No's 1, 2, 3, 4 verschenen. - Red.

*

EEN TYPISCHE GEWOONTE IN EEN BERGDORP EN EEN DANSAVOND

Aan de Boven Ogan, in het gebergte, ligt een dorpje, dat door zijn mooie omgeving, typische zeden en vriendelijke mensen een grote indruk op me heeft gemaakt.
Tot hier kan men met een auto komen, na eerst met een uit bamboe vervaardigd vlot de Ogan te hebben overgestoken. Daarna is er geen gebaande weg meer. Slechts voetpaden, die overal heen het gebergte invoeren.
De mensen zijn vriendelijk, eenvoudig en vooral het vrouwvolk toont zich niet de mindere van de mannen. Ze zijn beslist in hun optreden en hun zeden zijn heel apart vergeleken met die van andere streken. Ook hun taal verschilt. Die klinkt zangerig en de "r" wordt niet uitgesproken. Daarvoor zeggen ze een scherpe "g". B.v. "toeroen roemah" wordt "toegoen goemah". En een ei is geen "telor", maar "telog", met een gerekte "o" en een scherpe "g" aan het eind. Een "gobang" wordt daar "seringit sen" genoemd. Vroeger bestonden die nog.
De meisjes zijn erg vrij in de omgang met de jongemannen. Ze praten vrijmoedig met elkaar en wat het grappige is, de meisjes schminken zich. Ze verven hun lippen rood, werken de ogen iets bij en hun wangen vertonen een aardig blosje, dat niet natuurlijk is, doch aangebracht. Toch zijn het gelovige Mohammedaanse meisjes, die ijverig school gaan bij de oude Hadji, die hen de geheimen van de Koran bijbrengt.
Ze hadden allemaal wel een vriendje, vooral toen wij er waren met onze mantri's. Zelfs mijn man moest er aan geloven. De meisjes kozen dan iemand uit, van wie ze dan z.g. het vaste meisje waren. Ze gaven hun uitverkorene een slendang, als teken van eigendom. Geen andere man mocht dan werk maken van dit meisje. Ook mijn man kreeg een vast meisje. Een ouder meisje van betere stand. Deze gewoonte heb ik ook wel in andere streken meegemaakt. Zo had mijn man eens de oudste dochter van een Pasirah als "meisje".
Die vastigheid bestond er enkel uit, dat hij zo af en toe een presentje moest geven. Vooral met dansavondjes. De gebruikelijke cadeautjes bestonden uit stukken Lux toiletzeep of een flesje goedkope eau de cologne.
Het waren aardige meisjes. Vaak kwamen ze een praatje met me maken of met mijn zoontje spelen. Ook met de getrouwde vrouwen had ik goed contact.
Op dansavondjes ging het er vrolijk toe. Alleen de mannen en ongetrouwde vrouwen mochten dansen. Ik zat dan bij de getrouwde vrouwen toe te kijken.
Er werd een soort "bandje" samengesteld, dat niet onverdienstelijk muziek maakte.
Aan de ene kant zaten de ongetrouwde meisjes en de mantri's en andere jongelui opzij van de zaal. Er werd "gemenaried."
Als de muziek klonk, stonden een paar meisjes op en legden een slendang in de schoot van de man waarmee ze wilden dansen. Deze ging tegenover haar staan en samen dansten ze met elegante armbewegingen op de maat van de muziek. Het meisje deed zoveel mogelijk met haar voeten de danspassen van haar partner na. Hij manoeuvreerde de slendang naar het meisje terug, met er in een stukje zeep of flesje eau de cologne.

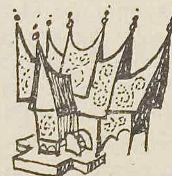
Het moet gezegd worden dat al de jongelui aan hun trekken kwamen wat het dansen betreft. De meisjes sloegen er geen één over. Ook mijn man moest er vaak aan geloven. Op zo'n avond had men de grootste schik.

Maar er was nog iets...... Onder de jongelui bestond er een soort speciaal schrift. Het leek wel wat op spijkerschrift. Alleen de jongelui mochten er gebruik van maken.

Als een meisje een jongen aardig vond, schreef ze een briefje in dat schrift. Het bestond uit zeer bloemrijke taal. Een jonger zusje speelde voor postillon d'amour en bracht het briefje naar de jongeman. Deze schreef een bloemrijk antwoord terug, soms met behulp van zijn vrienden en hetzelfde zusje kwam het antwoord halen.

Zo werden er over en weer contacten gelegd en men had plezier. Ook de ouderen hadden er schik in het jonge volkje te observeren. Per slot hadden zij zelf het in hun jeugd ook gedaan. Zo'n avondje duurde voort tot men slaperig begon te worden en de muzikanten moe. Dan eindigde het feest en men ging naar huis, na een avond van onopgesmukt plezier.

E.A.Ph. Ziesel-Schmidhamer

HERINNERINGEN VAN MIJN OUDERS
ATJEH plm. 1900

Toen mijn Moeder trouwde, verliet ze een druk en gezellig Kolonels-huis te Kotaradja.

Ze was op één na de jongste van de vier dochters en 't verhaal gaat, dat mijn Vader, die bijna tien jaar ouder was en bovendien op 't punt stond zich met de oudste dochter te verloven, op een dag op z'n paard de oprij-laan van 't grote huis opreed en plotseling bekogeld werd met een regen van onrijpe djamboe's. Toen hij opkeek, keek hij recht in 't lachende gezicht van een jongmeisje, dat boven hem in de djamboeboom zat!

De a.s. verloving ging niet door, maar op een ochtend kwam onverwacht in razende galop een ruiter 't erf opstormen.

Mijn Vader sprong van z'n paard, rende de trappen op van de voorgalerij en door naar de achter-galerij, waar hij toevallig mijn Moeder alleen vond, tilde haar hoog in de lucht en riep: "Maar nu zul je ook met me trouwen, zeg, dat je met me trouwen wilt!"

Wat kon zij, nog geen 17 jaar oud, anders doen, dan "Ja!" zeggen, overrompeld als ze was?

Zodat mijn Vader, op 't punt 't bergland in te trekken op een gevaarlijke expeditie, weer op z'n paard sprong en (zoals wij er altijd bij vertelden: "dwars door een vijandelijke kampong") z'n kampement bereikte, waar z'n soldaten al aangetreden stonden. Mijn Grootvader was razend, toen hij 't hoorde en zwoer, dat hij nooit zijn toestemming zou geven. Een kind van zestien jaar, dat nog met poppen speelde, zijn kleine J. bovendien, ten huwelijk geven aan een zoveel oudere man, aan zo'n losbol?!

Maar de losbol kwam terug en bleek - langzaamaan zèlfs in de ogen van mijn Grootvader - een dapper en betrouwbaar officier te zijn, mijn Moeder had geen spijt van haar zo plotseling afgedwongen ja-woord en...... na enige tijd werd 't huwelijk te Kotaradja gevierd, met instemming van iedereen, ook van de oudste dochter, die zich ondertussen alweer met een ander knap officier verloofd had, en mijn Moeder nam voorgoed afscheid van haar zo gezellige en vrolijke leventje van kind en jongmeisje.

Ze volgde mijn Vader - en al haar poppen gingen mee - naar een kleine plaats aan de Noordkust, waar zij de enige blanke vrouw in 't kampement was. Met als enig gezelschap militairen, flinke kerels, die waarschijnlijk hun leven voor haar gewaagd zouden hebben, maar, zoals ze later weleens zei: „Die taal, Yif, die taal, en die eenzaamheid!"

Veel later, toen ze verpleegd werd in een tehuis voor bejaarden in Den Haag, is haar deze tijd als iets heel moeilijks toch telkens weer voor de geest gekomen.

Veel, van wat deze dappere vrouwen in Indië hebben doorgemaakt, zullen wij nooit te weten komen, omdat zij er nooit over spraken, omdat je zulke dingen nu eenmaal door moèst maken als je met een officier getrouwd was, omdat 't "gewoon" was.

Maar - ik heb dit enige keren meegemaakt - veel van de buien van diepe melancholie, die later kwamen, zijn terug te brengen tot deze eerste jaren van 't huwelijk, die voor een jonge, levenslustige vrouw, wel eens tè moeilijk waren!
Dagen en nachten lang was mijn Moeder alleen.

Overdag stond ze vaak achter de matrassen, waarmee de voorgalerij naar de zee-zijde gebarikadeerd was, te luisteren naar 't schieten van de Atjehers, die met hun prauwen voor de kust lagen.

Meestal vlogen de kogels over de lagere militaire woningen heen en troffen de hogere Chinese winkeltjes (de Chinezen waren overal!) die, haastig van bamboe en petroleum-blikken opgetrokken, makkelijk in brand vlogen. Eens, vertelde mijn Moeder, stond ze in een grote handdoek, achter de barikade te snikken, toen de huisjongen, de trouwe Karto, achter haar kwam staan om haar te troosten: "Djangan nangis, Njah, saja djaga!"

Maar 't leven was vol dagelijkse spanning en vaak ook heel eentonig. Je wist immers nooit, wie of er wel, en wie er niet terug kwam, wanneer de mannen uitgetrokken waren!

Op een dag, dat de Generaal (ik geloof, dat 't Gen. van Dalen was, maar dat weet ik niet zeker) voor inspectie op de post was, mocht mijn Moeder zeggen, wat ze het liefste wilde hebben en hij zou zorgen, dat 't er kwam en ze vroeg, eigenlijk tot schrik van mijn Vader, die dat wel een beetje groot cadeau vond, om een tennisbaan. Maar de tennisbaan werd aangelegd en mijn Moeder werd een hartstochtelijk tennisster, zó goed, dat ze later veel in wedstrijden uitkwam. Dat was een heerlijke afleiding!

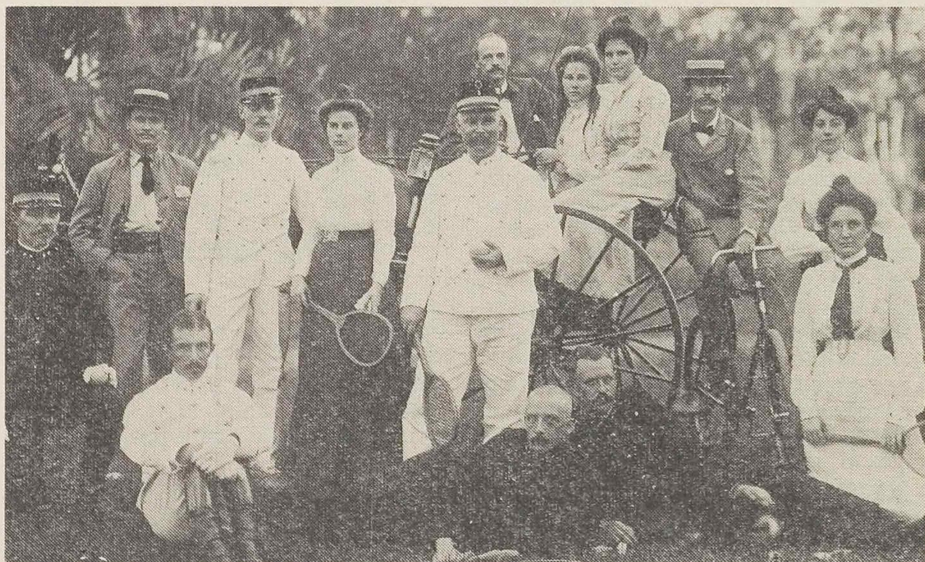
Mijn vader speelde ook goed, maar mijn Moeder versloeg hem toch geregeld en ook de andere militairen, die met en tegen haar speelden.
't Leven werd door die tennisbaan ineens gezelliger. De baan lag achter de huizen, beschermd tegen de kogels uit zee, maar iedere middag om vijf uur werd 't spel gestaakt, want dan kwam 't transport met de gewonden langs, en niemand wist, wie er die dag gewond of gesneuveld waren.

Mijn Vader was dagen, soms weken lang weg.
Eenmaal heeft mijn Moeder een vreselijke schrik gehad. Ze wist, dat mijn Vader vanuit een ander bivak een gevaarlijke patrouille moest ondernemen om een berucht Hoofd te pakken te krijgen.

Om vijf uur 's middags, toen ze aan 't tennissen was, kwam 't bericht, dat de hele patrouille "in de pan gehakt was". En 's avonds kwam mijn Vader in zijn rimboe-kleren thuis. Hij was op een andere patrouille geweest en schrok hevig, toen hij 't bericht van de verongelukte patrouille hoorde!
Wat was 't geval?

De avond te voren was er een jonge luitenant bij hem gekomen, die vertelde, dat hij een droom had gehad. Wat voor droom wilde hij niet zeggen, maar hij smeekte mijn Vader om hem in zijn plaats 't beruchte Hoofd te laten op-

vervolg op volgende pagina

Groepsfoto van de tennisclub van Kotaradja in 1903. Het meisje met de leidsels in de hand is de moeder van de schrijfster van dit artikel.

Vervolg van vorige pagina

sporen, hij bezwoor mijn Vader hem in zijn plaats te laten gaan, hij smeekte net zo lang, totdat hij toestemde. En zelf een andere kant de rimboe introk. Mijn Vader had niets meer van de andere patrouille gehoord en nu dit bericht! Wat had de jonge luitenant gedroomd?

Een andere keer:

Mijn Vader stond aan 't hoofd van een kleine patrouille en was op weg naar een vijandelijke kampong.

Ze waren in een klein dal terecht gekomen zonder uitgang en bemerkten plotseling, dat ze aan drie kanten door een grote overmacht waren ingesloten. 't Wemelde voor hen uit, links en rechts van de Atjehers, die, zeker van hun prooi, hun ijzingwekkende strijdkreten gilden. Plotseling begon mijn Vader als een razende 't kleine dal heen en weer te rennen, met een enorme stem commando's roepend, vóór, achter, links, réchts! Zodat de vijand dacht, dat zij zich vergist hebben en dat er een grote troepenmacht in 't dal stond. En...... op de vlucht sloeg! Mijn Vader kreeg de kans zich terug te trekken en zijn groepje militairen ongedeerd in 't bivak terug te brengen.

Maar nu 't vervolg:

Na een paar dagen werd hij bij zijn Chef ontboden; er was door de krijgsraad een beschuldiging tegen hem ingediend. Hij zou zijn plicht hebben verzaakt, hij zou bij de ontmoeting met de vijand geen tegenstand hebben geboden.

Mijn Vader zou, in tegenwoordigheid van zijn eigen soldaten gedegradeerd worden.

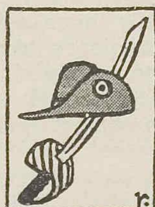
Maar op 't ogenblik, dat dit vonnis werd uitgesproken, gingen de deuren van 't rechtsgebouwtje open en, tussen twee marechaussé's, werd een Atjeher binnengebracht.

De man zag mijn Vader daar staan, hief zijn geboeide handen in een eerbiedige groet voor zijn voorhoofd en riep: "Maar dat is de grote heer, met de drie bescherm-engelen!"

't Was de gezochte leider, die met zijn grote overmacht mijn Vader bijna ingesloten had!

Op dat ogenblik keerde 't lot, en mijn Vader werd bevorderd tot ridder van de militaire Willems-orde, waarvan de uitreikings-plechtigheid drie maanden later plaats vond te Fort de Kock, in 't jaar van mijn geboorte.

Yfke

HERKENNING IN KEW GARDENS

"En gun ons af en toe, waar ter wereld ook we ons bevinden, de herkenning van iets dat vroeger veel voor ons betekend heeft."

T.T. no. 1. 15-7-'74

Oud-Bandoengers kunnen in de beroemde botanische tuin Kew Gardens, even buiten Londen, een plezierige ontdekking doen. Eén van de paviljoens van dit park is nl. geheel beschikbaar gesteld voor de expositie van het werk van Marian Northe (± 1830-1890).

Marian Northe begon met het zo natuurgetrouw mogelijk schilderen van bloemen en planten in haar huis, haar tuin, haar dorp en de omgeving. Uiteindelijk bereisde ze de hele wereld om met veel geduld, moeite en inspanning bijzondere planten, vruchten, maar ook insecten en zelfs landschappen in, toen vooral, ontoegankelijke streken van deze aarde te schilderen. Een bijzondere prestatie wanneer men bedenkt dat het reizen in die tijd verre van comfortabel kan zijn geweest, en Marian Northe bovendien een zwakke gezondheid had.

Haar schilderstukken zijn alle volgens een systematische indeling per continent in dit paviljoen ondergebracht. Er zijn prachtige weergaven bij van landschappen in New Zealand, Zuid Amerika , de Seychellen, b.v.

En dan, plotseling, staat men voor sawah's, desa's, papaja's, Preanger-watervallen, en zelfs de aloon-aloon met missigit te Bandoeng!

Jammer dat er van deze verzameling zo weinig bekend is en dat er geen reproducties, al dan niet in boekvorm van bestaan. Er zouden m.i. liefhebbers genoeg voor te vinden zijn, en zeker niet alleen onder botanici!

M. PROOST

Ik ben de schrijfster van dit stukje zeer erkentelijk voor haar ontdekking zoals ik altijd weer dankbaar en trots ben als ik hoor dat buitenstaanders kennis hebben gemaakt met de schoonheid van "ons" wonderlijke paradijs.

Om meer dan ooit te beseffen dat de tijd van dat soort ontdekkers en ontdeksters van de Natuur voorgoed voorbij is. Zo las ik in de krant dat een Nederlandse biologe een belangrijke ontdekking gedaan heeft, nl. het gelijktijdig tot bloei laten komen van geraniums en andere bloemen en bloesems. Wat een voordeel als straks peren, appels etc. allemaal tegelijk kunnen worden geoogst. Wat een werkloonbesparing! Elke ontdekking, elke vinding in deze eeuw is gebaseerd op winstbejag. In diezelfde krant werden pagina's vol gewijd aan milieubeheer, dierenbescherming etc. etc. Het willen bewaren, vasthouden zonder méér te willen, daar komt niets van terecht zolang de "wetenschap" voortraast. Woorden, woorden, holle frasen. Bladvullingen. Waar het om gaat is geld.

Meer, beter, langer...... rijker!

Voor Marian Northe bestond 100 jaar geleden niets van dat alles. Ze wilde de Natuur ontdekken in haar natuurlijke staat, in haar oorspronkelijke omgeving. Daarvoor moest ze ongerief en misschien wel veel bezwaren, tegenwerking en wat dies meer zij het hoofd bieden. Ze had alleen zichzelf om in te geloven en ze moest de Moed, de Kennis, de Vaardigheid en de Liefde om haar doel te bereiken, helemaal zelf opbrengen. Er waren geen dolle mina's, rode vrouwen en vrouwenrechten om haar bij te staan. Wie sterk wilde zijn in die tijd, w a s sterk.

Er zijn zovele bewijzen van in de geschiedenis, ook de Indische.

Het tijdperk van de Eenling is voorbij, we willen allemaal tegelijk en allemaal even lang bloeien. En we gaan ook allemaal tegelijk dood. Zonder dat er over een eeuw ook maar een haan naar ons zal kraaien. Omdat die er dan wel niet meer zullen zijn.

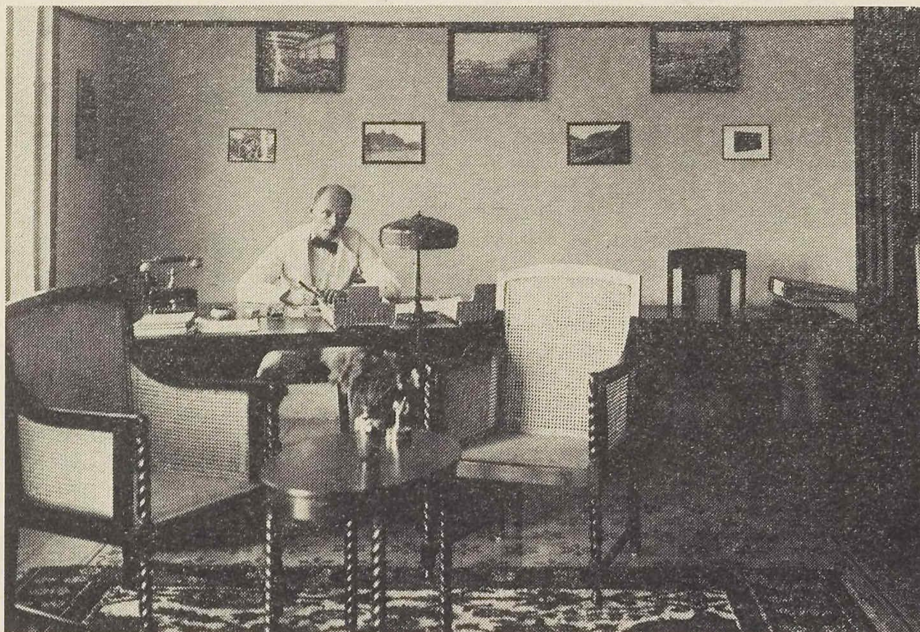
L.D.

Ontwikkelingshulp is het verzamelen van geld van arme mensen in rijke landen om het te geven aan rijke mensen in arme landen.

(Auteur onbekend!)

Henri Emile Charles Poortman

Portret van een dienende mens (slot)

Ing. Poortman in zijn kantoor in de Riouwstraat te Bandoeng, bij de Firma van Swaay.

Het eerste, "Indische" deel van dit portret verscheen in Tong Tong van 1 september j.l.

Natuurlijk hadden we naar Indië terug zullen gaan, maar de Grote Crisis kwam tussenbeide. Mijn afgepijgerde Vader behoorde met zijn krap veertig jaren tot de "oude" garde van te duur geworden werkkrachten.

Om zijn bazen, met wie hij in uitstekende persoonlijke relatie stond, de pijnlijke operatie te besparen, nam hijzelf zijn ontslag uit het kantoor te Den Haag en vond na oneindig veel moeite en lang zoeken een aanstelling als leraar aan de THS te Leeuwarden. Leeuwarden! Stad van de koeienmarkt, van melkfabrieken en eindeloze polders...... Bovendien betekende het meer dan de halvering van zijn salaris en wat erger was, het moeten overdoen van zijn ingenieursexamen in **Delft,** waarvoor hij ééns in de week colleges ging lopen, dus weer de trein in en dubbel werk doen. Doch ook dit aanvaardde hij gelijkmoedig, zonder een woord van verzet of bitterheid en als vanouds gooide hij zich met geheel zijn kracht, zijn toewijding en intelligentie in de nieuwe werkkring en zo totaal andere levenssfeer. Het was eerder zo, dat hijzelf zijn eigen levenssfeer overal mee naar toe nam en datgene om hem heen schiep wat hij absoluut nodig had: zijn kerk en zijn loge-leven!

Intussen was hij hertrouwd met een oude vriendin uit Indië, moeder van twee kleine jongens die zijn zoons werden. De band werd nog nauwer toen hun vader op Java omkwam in een Jappenkamp. Daar kwamen toen nog eens twee dochtertjes bij in de benauwenis en ellende van de oorlog. Hij stond op de zwarte lijst vanwege zijn geestelijke activiteiten, maar kon altijd op tijd van het toneel verdwijnen door tips, als het "heet" werd. Dat belette hem echter niet verzetsmensen in huis te verbergen die naar Engeland heen en weer gingen (ze werden voor de friese kust afgezet in de nacht door kleine oorlogsvaartuigen van de britse Marine) en de engelse vrouw (sic!) van één dezer verbleef zelfs maandenlang in Vaders gezin om haar zwangerschap "uit te zitten' en in vrede te bevallen, waarna ze verdween.

Deze dingen weten alleen wij, kinderen, om evidente redenen; hemzelf heb ik daar nimmer een woord over horen zeggen, het was allemaal doodgewoon en logisch. Van sentimentele of dramatische vertoningen moest hij nu eenmaal niets hebben en dikwijls werd die schuwheid misgevat voor onverschilligheid, zoals dat dan gaat; maar òf het drong niet tot hem door, òf hij vond het nodeloos zich te rechtvaardigen.

In 1951 werd hij getroffen door een zware ziekte die een linkszijdige verlamming ten gevolge had en iedereen dacht, dat het afgelopen was of in elk geval, dat zijn loopbaan ten einde was. Hij lachte wat verlegen, wat afwezig, tegen de bezorgde bezoekers en kroop er onverstoorbaar weer bovenop, zich taai en geduldig aan de nodige therapiën onderwerpend.

Weldra stond hij weer voor zijn geliefde klas van jonge mannen, zij het blijvend wat vleugellam, als een aangeschoten vogel, wiens kapotte vlerk, goed genezen, toch geen perfect draagvlak meer is.

Fietsen ging niet meer zo goed, dus werd het werk aan de benenwagen toevertrouwd met wat meer kalmte dan vroeger.

In 1958, nieuwe mokerslag, verloor hij ook zijn tweede vrouw. Vier kinderen waren al uitgevlogen en stonden op eigen benen en dus opnieuw bleef hij alleen over met twee meisjes, waarvan de oudste weldra zou gaan trouwen. Opnieuw de misère met huishoudsters, de lange rij van eenzame trieste dagen waarin hij plichtsgetrouw al zijn school- en vereniginigswerk bleef vervullen, zonder een kik te geven.

Hij werd alleen nog stiller, in zichzelf gekeerder, soms zò absent, dat je 't gevoel had dat hij er gewoon niet meer was.

Hij werd 65 na 22 jaar leeraarschap en had z'n pensioen welletjes verdiend, maar...... er kon geen plaatsvervanger voor hem gevonden worden en zo, van uitstel tot uitstel, ging hij door tot zijn zeventigste! Let wel, om dit te kunnen doen, moest hij voortdurend de nieuwste ontwikkelingen op zijn gebied volgen en bijleren, want het technisch onderwijs kent in dat opzicht geen routine of slaperige herhalingen! Zijn kennis bleef up to date echter ook nadat het niet meer "hoefde" voor school. Lezen en studeren was en bleef zijn lievelingsbezigheid tot de laatste ademteug, en zijn opname-capaciteit verminderde in geen enkel opzicht!

Toen, plotseling, onverwacht en laconiek uit de hoek komend als altijd, kwam het bericht: Vader hertrouwd, kerkelijke inzegening dan en dan...... (1965). Grote verlichting en vreugde in de hele familie, toen men vernam, dat de uitverkorene een oude kennis van hem was uit de geestelijke medewerkerskring, een alleenstaande werkende vrouw met een allerliefst opgewekt karakter, die de niet geringe moed opbracht haar leven te verbinden met een man die praktisch aan het eind van zijn aardse loopbaan stond, een twintig jaar ouder dan zij.

Hoe leefde hij op! Hij kwam, om 't zo te zeggen, nog eens even helemaal op de aarde terug en genoot van deze late milde herfst die hem beschoren werd.

Plannen werden gesmeed, de verschillende huishoudingen opgedoekt (tot profijt van de kinderen) en een piepkleine bungalow aangekocht in het Vegetarisch Bejaardencentrum te Oosterbeek - als een kabouterhuisje midden in het bos - tot de nok toe opgevuld met boeken en tijdschriften, want mijn Vader was nu ook hoofdredacteur en recencent van het theosophisch Orgaan. En eindelijk had hij ook de be-

schikking over een auto met een privéchauffeuse, die haar brood hard te verdienen kreeg!

Want plotseling schoot nu de oude trekkersnatuur weer los. Behalve lange autoritten door Europa, werden er ieder jaar verre vliegreizen ondernomen, "om de nog nooit aanschouwde wonderen van de wereld te zien". Naar de cultuurmonumenten van India, Perzië, Rusland, Mexico. Ja, de reis naar de fantastische wereld der Atzteken in Mexico, zou zijn laatste trip overzee worden, in Januari '73. Dadelijk na thuiskomst begon hij zich onwel te voelen en ging zijn gezondheid onherroepelijk bergafwaarts, zonder dat hij daar overigens veel gewicht aan hechtte. Van een specialisten-onderzoek geen sprake, nauwelijks een lichte doktersbehandeling voor de hinderlijkste symptomen...... Hij had tenslotte ook nergens pijn, niet waar (God zij gedankt) en dat overdreven mager worden - nou ja, dat was zo erg niet. In Augustus wilde hij toch nog beslist naar Zwitserland, om een lezingcursus van Krishnamurti bij te wonen in Saanen, en zijn oude trouwe vriendin Trudy in Aarberg nog eens op te zoeken.

Deze kreeg de schrik van haar leven toen ze hem zag en toen hij eindelijk thuis was begreep hij ook wel, "dat hij het nu wel wat rustiger aan zou moeten doen."

De laatste maanden bracht hij door met lezen en mensen ontvangen, tussen bed en stoel. Iedere morgen steevast onder de douche en iedere namiddag compleet aangekleed om aan tafel te gaan, ook al kon hij niets meer eten dan wat smakeloze papjes.

Zo heb ik hem voor het laatst meegemaakt, toen ik in October bij hem was; vol belangstelling in de nieuwste ontwikkelingen op mijn studieterrein (parapsychologie, para-fysica), waarover hij moderne lectuur bezat en mij dan ook een volume meegaf. Hij was ook tot in de puntjes op de hoogte van het doen en laten van al zijn kinderen en van het jonge wel en wee van zijn veertien kleinkinderen, van 0 - 20 jaar.

Als zijn verstverwijderde dochter, hield hij mij dan ook trouw en geregeld op de hoogte van de familie-kroniek, een functie die moeilijk iemand anders zal overnemen en die ik zeer missen zal. Zo was mijn Vader, één van die merkwaardige mensen die een leven lang hun benen uit het lijf rennen om te dienen, zonder op of omzien; meer een geest die zich (nogal roekeloos) van een lichaam bedienen, dan omgekeerd, zoals het regel is (tegenwoordig). Weet jij, Tjalie, van mee te praten! Vertegenwoordiger van een ras dat lijkt uit te sterven, misschien omdat niet meer nodig? niet meer nuttig? niet meer gewenst? Mensen die Indië liefhadden en hun Vaderland tot ere strekten.
Hormat, ja!

ROLINE FROUKE

Door PLANTERSVROUW

PUUR NATUUR

Deze week waren we voor familiebezoek in "'t oosten des lands". Ik maakte van de gelegenheid gebruik in een andere stad eens rond te kijken wat er in de winkels werd aangeboden op gebied van soya. Natuurlijk alleen in 't winkelcentrum van de wijk waar mijn dochter woont. Met toch wel grote supermarkets. Ik was gauw uitgekeken. In een Indische toko vond ik de gangbare artikelen; tahoe, timpih, ketjap, taotjo. Verder losse bonen en soya-olie.
Een belangrijke supermarkt had een schap in een vergeten hoekje volgestouwd met reform-artikelen. Waaronder soya-melk in poedervorm en soyabloem. Dit laatste was zo oud dat de rups er in zat. Geen wonder, de mensen moeten immers wel terug schrikken voor de waanzinnige prijzen. Deze producten kwamen van een fabriek in België. Maar als u denkt dat Holland achter blijft, dan heeft U 't helemaal mis. Smits' Reform B.V. Putten, Gelderland brengt verschillende artikelen op de markt, o.a. iets dat dáár te krijgen was onder de naam "Zonnatura Soy Soy". Soya lecithine poeder.
"Verhoogt geestelijke en lichamelijke weerstand, versterkt de zenuwen, goed voor hart en bloedvaten. Ideaal voor afslankers" Nou? Maar we moeten die slankheid wel duur betalen, *f* 4,75 voor een snert pakje. En volgens mij kan 't zelfde bereikt worden met gewone soya-prut die op verschillende manieren smakelijk toebereid kan worden.
Wie er toch belangstelling voor heeft: "In de kwartaaluitgave Zonnatura Post (Uitg. Smits' Reform B.V. Putten (Gld.) treft u voortdurend wenken aan hoe gezond leven beter leven wordt. Een proefexemplaar wordt u op aanvraag gratis toegezonden" Gratis nog wel!
Aardiger was ons bezoekje aan de kweker, die zo geinteresseerd was in de soya-boon. Een biologisch dynamisch bedrijfje.
Behalve door hem werden we vriendelijk begroet door een toom kippen die hun tjèkèrans lieten voor wat ze waren en met lang gerekte halzen kwamen aangerend. De baas was net aan zijn kopje koffie toe. Hij stuurde ons vast 't terrein op. "U kunt overal komen, zoek maar uit wat u mee wilt nemen. De kassen staan ook open. Ik kom zo bij u"
Een lust voor 't oog, al die vakken waar de gezondheid van afstraalde. Voor vroege zomergroenten was 't een beetje laat in 't jaar. Maar de pronkbonen deden hun naam nog alle eer aan, met hun massa's helderrode vlinder-bloemetjes.
Ja, en dan waren er natuurlijk de diverse koolsoorten, peen, prei, bieten, groenlof. Maar wat 't geheel zo aardig maakte, waren de felle kleuren van afrikanen, dille en andere riekende gewassen. Overal tussen geplant om rupsen en ander ongedierte te weren. Gespoten werd er nl. niet, behalve zo nodig met een aftreksel van zwarte bessen-blad vermengd met een beetje suiker.
Een grote hulp bij de verdelging van ongedierte waren de vogeltjes, aangetrokken met voerbakjes en vetbollen in kleine bossage's hier en daar aangeplant over 't hele terrein.
Mijn tomaten zijn mooier. De vruchten wegen gemiddeld twee honderd gram, hebben weinig zaad, zijn vlezig en hebben een smaak......
Weet u wel, dat bekende engeltje?
"Zijn de resultaten niet beter als u 't blad er af haalt?" "Dat wordt veel gedaan, ja; maar ik vind de vruchten zo mooi kleuren tussen 't groene blad". Hè hè, een zeldzaam geluid in een wereld, waar in elk bedrijf alles draait om geld. Dat 't hier niet 't geval was, bleek ook bij de afrekening. Ik zocht in de kas, erg rakoes, de mooiste, rijpe meloen uit die er bij was, tien paprika's, knotsen zo groot als mannevuisten, bieten, (weet u dat 't loof als groente bij aardappelen erg lekker is) zes stronken groenlof en nog meer. Dat alles voor nog geen tientje. Alles smaakte verrukkelijk naar de zon.

En...... wat had hij me veel geleerd. Tussen haakjes, heeft u overlast van konijnen? Digetalis planten rond 't terrein. Nog mooi ook.

Plantersvrouw.

Voor correspondentie:
Mevr. H. M. Marsman, Calfen 120, Ossendrecht.

*

Apple crisp

4 kopjes gesnipperde appel
¾ kopje suiker
¼ theelepel kaneel
½ kopje bruine suiker
⅔ kop soya-bloem
¼ boter of margarine

Schep suiker en kaneel door de gesnipperde appel. Overdoen in een ondiepe, beboterde vorm. Van de andere ingredienten een kruimelige massa kneden, over de snippers strooien en in een hete oven 20 a 25 minuten bakken.

De Orde Van Het Universum (IV)

Door Roy Steevensz

VOEDSEL

Hoe edeler het voedsel, hoe edeler de mogelijkheden om energie te benutten. De mens nu, is het meest edele transformatieverschijnsel der energie in de relatieve wereld...... Hij is niet slechts de meest edele transformatie der Aarde, hij is, uiterst dynamisch beschouwd, de meest gecondenseerde en georganiseerde vorm van energie. Indien de mens in staat zou zijn al zijn energie ineens te gebruiken (verbruiken), dan zou hij op dat moment geheel en al verdwijnen.

Graan is het hoofdvoedsel van de mens.

Van Yin naar Yang kunnen we de graansoorten als volgt indelen: mais, gort, haver, rogge, tarwe, rijst, gierst en boekweit. In de plantenwereld zijn het de granen die het laatst tot ontwikkeling kwamen (zoals in de dierenwereld de mens), en zijn daarom het meest edele gewas der plantenwereld, het meest harmonisch. De graankorrel is nl. zowel vrucht als zaad. Wanneer we een vrucht eten, verwijderen we meestal of de pit (zaad) of de schil, waardoor de vrucht als (hoofd)voedsel incompleet wordt. Daarbij komt nog dat we een groot deel der mineralen niet nuttigen en een teveel aan zuren naar binnen krijgen. Van de graankorrel kan alles gegeten worden en wij doen onszelf tekort wanneer we het in geslepen vorm eten (witte rijst). In de vorm van meel zouden we het het liefst binnen enkele dagen in ons voedsel verwerkt moeten hebben om niet teveel van de voedingswaarde te verliezen (oxidatie).

Leven ontstaat door wisselwerking tussen hemel (Yin) en aarde (Yang). Een vrucht, bijv. een appel, wordt hoofdzakelijk gevoed met aardse elementen, via de stam. De yin sappen die het krijgt veroorzaken dat de appel een hangende positie verkrijgt, naar beneden gericht. (yang trekt yin aan). Door eigen zwaarte valt zij naar de yang aarde terug. De granen, evenwel, worden in evenwicht gehouden door hemel en aarde. Van de aarde betrekken zij de elementen, van de hemel electromagnetische voeding. We kunnen nu dus zien dat in de granen harmonie van de hoogste orde gecreeërd wordt. Dat is de reden waarom ze, wanneer ze in de groei zijn, opwaarts wijzen, a.h.w. naar de hemel gericht; en ze, wanneer ze rijp genoeg zijn om te reproduceren, zich naar de aarde buigen. Dit symboliseert de nederigheid en wijsheid te weten te ontvangen om het in meervoudige vorm terug te geven (van 1 graankorrel tot tienduizend graankorrels)

De mens begon rechtop te lopen nadat hij zich de granen tot hoofdvoedsel maakte (wij zijn wat wij eten). Doch indien we dezelfde granen, die onze menselijke gestalte hebben helpen veredelen, in onvolledige vorm consumeren door ze te polijsten, waardoor de mineraalrijke vliezen en de krachtige yang kiem verloren raken, doen wij afbreuk aan onze integriteit als mens, Tani's bijvoorbeeld, die nog ongeslepen rijst eten, kunnen volstaan met slechts lalap en misschien nog een stukje zoute vis als bijgerecht. Het dagelijkse maal. Zodra ons hoofdvoedsel echter incompleet wordt, moeten er meer bijgerechten (vaak ingewikkelder) bij te pas komen om allerlei tekorten aan te vullen. Een duidelijk voorbeeld van de tekortkomingen in ons dagelijks voedsel zijn de vitamine pillen. Dit soort voedsel creeërt chaos in het denken en de beoordeling van het leven. Een dwaling waarvan het einde niet in zicht is.

De samenstelling van het voedsel is harmonisch wanneer wij het tot ons nemen in de verhouding 1 : 7 (zie schema 2). Een onevenwichtig gebalanceerde" maaltijd veroorzaakt onevenwichtigheid in het lichaam en eventueel (maar al te vaak) overwerking der organen.

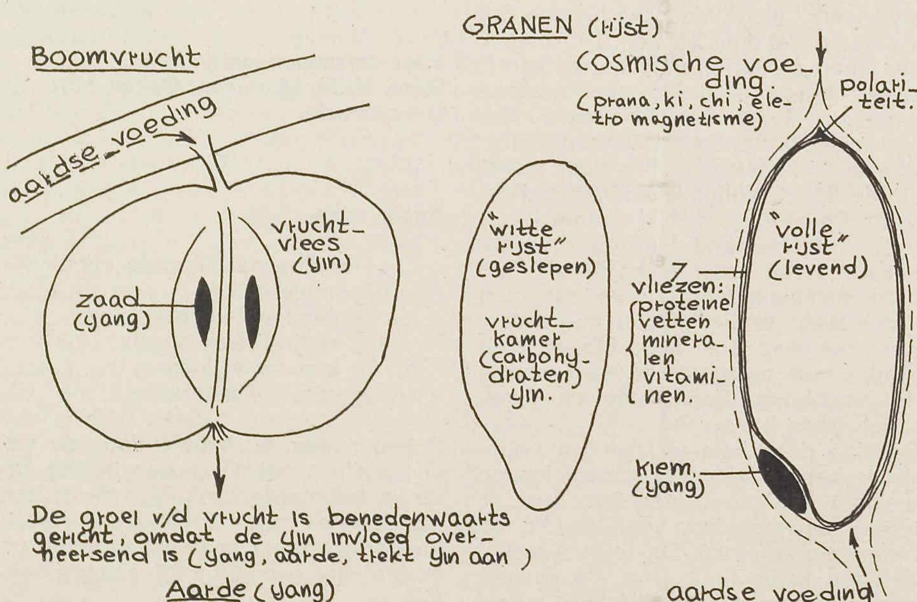
*

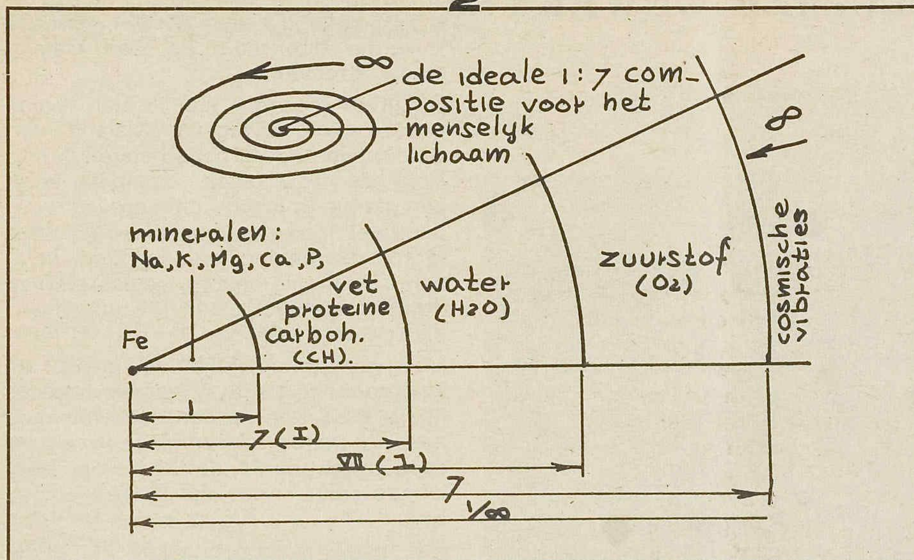
Teveel zout (sodium = Na) in het eten brengt met zich mee dat wij steeds meer behoefte zullen krijgen aan carbohydraten, vetten, proteïnen, terwijl de inname van vloeistoffen en zuurstof ook toeneemt, hetgeen nadelig is voor nieren en longen. De bloedsomloop wordt opgevoerd waardoor het hart dus harder moet werken etc., etc. Wanordelijk eten produceert een wanordelijk lichaam. Het nuttigen van vele bijgerechten zal dus ongetwijfeld vele problemen met zich meebrengen indien we ons willen houden aan de verhouding van 1 : 7 in ons voedsel. Met de ongeschonden granen als hoofdvoedsel (50% of meer) zal het makkelijker zijn de juiste compositie van het voedsel (lichaam) in stand te houden.

Een feestmaal mag uitgebreid zijn; ons dagelijks voedsel moet de eenvoud zelve zijn, opdat we van elke feestmaaltijd werkelijk kunnen genieten. Het leven zal zodoende romantisch, interessant en avontuurlijk blijven! Helaas, de meesten onder ons putten dagelijks de bron van het levensgeluk totaal uit en hebben al te vaak kunstmatige stimuli nodig om lichamelijk en mentaal te kunnen fungeren. En dit breekt ons tenslotte op. Indien we de stamina bezaten ons dagelijks voedsel 100% uit ongeslepen granen te doen bestaan, dan zouden we geen ander voedsel nodig hebben en zouden we de rijkste en gezondste, of andersom liever, mensen zijn. Maar zoals we ervoor staan met onze vele zwakheden, zullen we een compromis moeten aangaan. Laat ons er in de eerste plaats zorg voor dragen dat tenminste 50% van ons dagelijks voedsel uit **hele** (ongeslepen) granen bestaat.

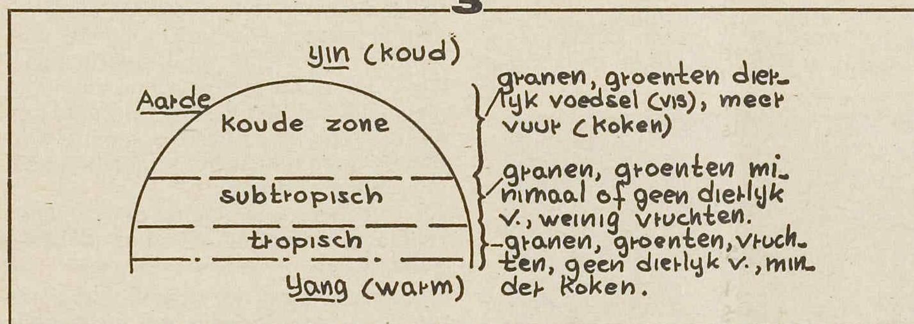
*

Bij de keuze en bereiding van ons voedsel moeten we eveneens rekening houden met het klimaat en de geografische ligging van de landstreek waarin we wonen (zie schema 3) Een Noordelijk klimaat (yin) vergt dientengevolge een heel ander soort voedsel en bereidingswijze dan een tropisch klimaat (yang). Ook moet er zoveel mogelijk zorg voor gedragen worden dat men voedsel be-

trekt dat in eigen omgeving verbouwd is. D.w.z. een omgeving met een radius van minder dan 1000 km. Van de gewassen die binnen die radius groeien verkrijgen we de weerstand om het klimaat van deze omgeving aan te kunnen. We moeten dus uiterst voorzichtig zijn met geimporteerd voedsel. Nadat de westerse beschaving vat ging krijgen op het leven der Eskimo's nam het degeneratieproces van dat volk snel toe. Het invoeren van suiker, koffie, chocolade, coca cola, etc. (tropisch van origine, uiterst yin) heeft daar een groot deel toe bijgedragen. Met het nuttigen van verkeerd voedsel wordt ons intuïtie-vermogen vrij snel afgestompt. Het gevolg is, dat wij doorlopend toegeven aan de lagere orde van ons wezen. Onze hele Westerse beschaving is daardoor niet boven het mechanische, zintuigelijke en sentimentele niveau uitgegroeid. Op deze niveaus is het menselijk geluk zeer beperkt. Omdat ons dagelijks voedsel over het algemeen een trage uitwerking heeft, zien we meestal te laat (of helemaal niet) wat de **oorzaak** is van onze fisieke en mentale tekortkomingen. Kunnen we ons wezen beoordelen naar begin (yang) en einde (yin), dan zullen we de 'tussenruimtes' fijner aan kunnen voelen. Kennis van yin en yang is daarom primair. Ja, een vereiste voor de 'kwaliteit' van onze (universele) integriteit. Zonder deze basis zal men zeker het slachtoffer van, en onderworpen worden aan profiteurs, specialisten, doktoren, etc. Met alle gevolgen van dien.

OPDAT WIJ NIMMER ZULLEN VERGETEN

Is het alweer dertig jaar geleden? 30 jaar!

Om kwart over twee in de nacht van 2 op 3 september 1944 waren ze, onze Amerikaanse vrienden in hun vermaarde B-25 bombardeurs zonder dat wij er erg in hadden pal boven ons. En wierpen op de krijgsgevangen kampen Nongpladuk I en II die zij voor Japanse opslagplaatsen hielden de dodelijke last uit.

En wij? Wij die in deze kampen waren opgesloten? Wij boorden onze gezichten en klauwden onze handen in Moeder Aarde met een bede om bescherming tegen de overal rondwarende DOOD. Bescherming tegen dit gruwelijk geweld dat over ons werd uitgestort. Over onze door ondervoeding, mishandeling en ziekten uitgeteerde lichamen...... Verblindend hel flitsende, met een scheurend geluid uiteen barstende brisantbommen beukten genadeloos om ons heen...... messcherpe scherven klikten en doorboorden bamboewand, na bamboewand, na bamboewand...... klikklik...... klikklik ......klikklik...... voort zoefden ze, deze blindelingse dienaren des doods, om vervolgens ergens uitgeput, maar nog roodgloeiend neer te vallen...... na gedane lugubere arbeid.

En de aarde sidderde, beefde en golfde onder ons. Een bleke, door wolkenflarden omsluierde maan keek omlaag naar dit menselijke drama...... donkere schaduwen gleden voorbij, bombardeurs met zingende, prachtig afgestelde Amerikaanse motoren. Het was alsof zij fluisterden: "Wees niet bang. Vrees niet. Wij komen jullie bevrijden". En toen was de nachtmerrie ten einde. Er zijn bij dit fatale bombardement honderden slachtoffers gevallen. Wij hebben onze gewonden verzorgd, onze doden begraven. Hun lichamen rusten ver van hier in de Thailandse grond bij het plaatsje Canchanaburi.

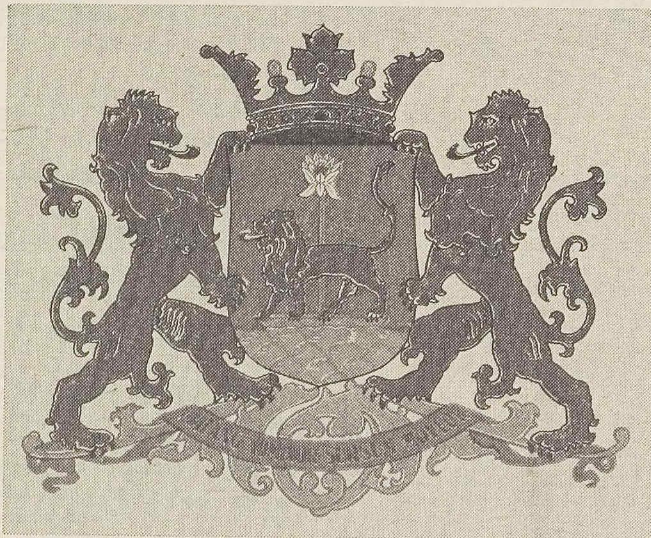
Saluut makkers! Saluut! Wij zullen jullie nimmer vergeten.

G. H. Bartman

Ik keerde terug naar mijn geboorteplaats en riep uit: Vrienden van mijn jeugd, waar zijn zij? En de echo antwoordde: Waar zijn zij?

(Arabische zegswijze)

DOERGA UIT HAAR SLUIMER GEWEKT!

Wapen van de stad Malang met eronder de wapenspreuk: "Malang nominor sursum moveor" = dwars word ik geheten, opwaarts streef ik.

Dwars is mijn naam
Doch opwaarts mijn streven,
Malang is de naam
Door goden mij gegeven......

Dit zijn de beginregels van de ode aan ons mooi en liefelijk gelegen stadje Malang. Ze staan in het jubileumnummer, een prachtig boek over het ontstaan en de ontwikkeling van deze plaats, een gedenkboek met talrijke foto's.

Het werk is geschreven door de Gemeentelijke Secretaresse, juffrouw Brandon; ik ken 't niet uit mijn hoofd, jammer.

Malang breidde zich snel uit en moest noodzakelijk een veel ruimere drinkwatervoorziening hebben en daarvoor zochten de ingenieurs in de bergen naar bronnen. Aan de voet van de machtige Ardjoeno in de desa Bienangoen vonden ze een kleine bron, goed voor drinkwater en dus werden er opmetingen gedaan om een tunnel te boren in de berg om zodoende een geweldige massa drinkwater voor de stad Malang te verkrijgen. De tunnel kwam er, 40 meters lang, een machtig werk inderdaad; het water gutste letterlijk uit de rotswanden en werd ingenieus opgevangen en geleid langs twee sloten langs de hele tunnel. Ik ben dikwijls in de tunnel wezen kijken, niet al te ver natuurlijk, want je werd er drijfnat.

Dit bergwater werd opgevangen en langs twee wijde ijzeren pijpen afgevoerd naar de vlakte tot de desa Dinojo, alwaar eerst een reuze waterreservoir aangelegd moest worden, vanwaar 't verder door naar de stad Malang moest stromen.

Dit grote reservoir kun je zien rechts van de grote rijweg van Malang naar Batoe, een hoge groene heuvel.
Voor dit waterreservoir moest eerst een diepe bouwput uitgegraven worden, wel 10 meter diep meen ik, waar erg veel arbeiders aan werkten, Javanen, zowel ambtenaren, opzichters van de Stadsgemeente en de ingenieur, die 't werk leidde.

Men was geruime tijd met graven en wegbrengen van de uitgegraven aarde bezig, toen men op een dag plotseling met de patjols stuitte op een gigantisch stenen beeld, dat, wie weet, hoelang steeds onder de aarde gelegen had.

Het bleek, na schoonmaak, het beeld van de godin Doerga te zijn. Vol eerbied en met ontzag werd dit beeld op bevel van de ingenieur naar boven gehesen en keurig geplaatst aan de kant van de rijweg op een plateautje van keistenen en natuurlijk werden er dagelijks bloemoffers bij dit beeld gebracht door de bevolking, want o grote schrik, Doerga is immers de godin der Vernietiging; ze is de vrouw van Shiwa en volgens zeggen is ze zelfs een graadje erger dan haar echtgenoot.

Deze dame is een schoonheid, dat wel, maar ze draagt kettingen om haar hals en om haar middel van mannenschedels, inplaats van mooie juwelen of bloemen. Ze moet dus een ware maneater geweest zijn, of...... nog zijn.

De moedin, dat is een priester, van het dorpje Dinojo, kreeg een droom of visioen en vertelde dat deze godin hem verschenen was en hem verweet, dat zij haar uit haar eeuwenoude sluimer hadden gewekt, waarvoor zij als straf aan de moedin drie hanen opeiste, nml. 1 witte, 1 gevlekte en 1 zwarte haan. Dit werd door gegeven aan de ingenieur, die het hele bouwwerk leidde en hij zei, dat aan haar eis moest worden voldaan en gaf het benodigde geld voor deze offerande.
Alles gebeurde volgens de javaanse rituelen en de godin was dus tevreden gesteld.

Maar niets hoor, deze dame verscheen wéér aan de moedin en eiste geen dieren, doch...... mensen, mannen, één witte blanke man, een gevlekte, dus een indo-man en een zwarte man, dus een javaan.
Grote schrik en paniek. Geloof 't of niet!

Inderdaad stierf de ingenieur aan een hart-infarct, een Indischman, een opzichter van de werkzaamheden stierf ook plotseling daarna en één javaanse arbeider viel op het werk van de steiger en bleef levenloos liggen.

Een golf van afschuw bekroop ons, toen we dit alles meemaakten in Malang, vooral ook om de lugubere voorzeggingen.

Oro-oro-Dowo, de weg naar Betek die verder naar Batoe voert.

lees verder volgende pag., 1e kol. onderaan

REIS VAN CHRIS (I)

Regen

Hieronder plaatsen wij de eerste uit een serie reisindrukken van Chris in Indonesië, nl. van Bogor. - Red.

*

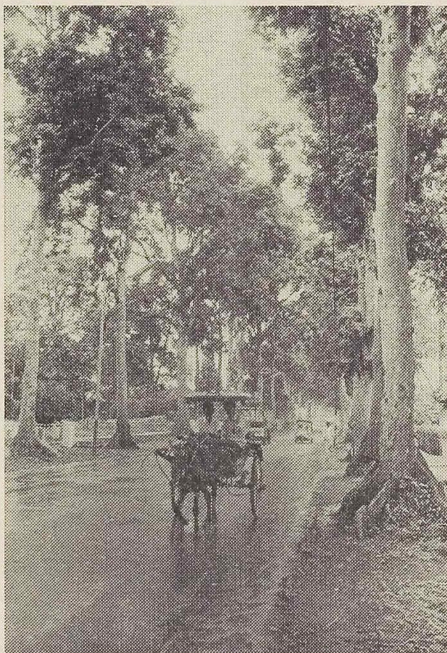
Nu, van menigeen de vacantie door regen verpieterd is, denk ik aan mijn vacantie in Indonesië in '72.

Het had al in geen maanden geregend. De eerste goede bui kreeg ik in november in Sukabumi. Na een kwartier gewacht te hebben, ging ik in mijn onderbroek het achtererf op en bleef naast de put staan. Armen wijd uitgespreid, het gezicht naar boven gekeerd! Regen! Regen! Regen!

Zalige, lauwe, tropische regen! Ik genoot met volle teugen van deze simpele regen. Toen dacht ik zo-maar aan twee ervaringen in mijn jeugd, in mijn geboortestad Bogor. Het regengat bij uitstek!

Ik was tamelijk ver van huis afgedwaald en het liep al tegen half zes 's middags. De lucht zag gitzwart en ik rende als een gek om voor de bui thuis te zijn. Toen kwam de bui, plotseling en keihard.

Gelukkig was er een leeg huis, waar ik kon schuilen. Maar voor het eerst maakte ik mee, dat ik de enige was, die daar school. Datzelfde lege huis, dat bij goed weer een ongestoorde speelplaats was voor ons, leek mij nu zo somber en vijandig. Vooral, als de wind bij vlagen om het huis huilde, dan kromp ik in elkaar van angst. Is het verwonderlijk, dat je als kind van zeven jaar de doodschrik op het lijf kreeg? Vooral als je door de baboe was volgestopt met spookverhalen, weliswaar met de goede bedoeling je voor magrip (schemering) thuis te krijgen! Toen dan ook op gegeven moment bij een harde windvlaag, een raam met een klap dichtsloeg en allerlei geluiden uit het lege huis kwamen, toen, had ik het

......Middagregen in Bogor......

niet meer! Met een onbeschrijfelijke angst ben ik toen, aan één stuk door, naar huis gerend.

De tweede keer, dat ik in een leeg huis moest schuilen, was overdag. Het huis was vol leven, want er scholen meerdere personen, onder wie, enige verkopers. Daar kocht een man voor 1 cent een vette kom bubur katjang idjo. En ik maar kleumen in een hoek van de open voorgalerij. Een tjelana monjet geeft niet veel warmte, nietwaar? En ik dacht bij mijzelf: "Was ik maar groot, dan kan ik ook zo'n lekkere kom bubur kopen!" Gek, dat je als kind de begrippen van groot en geld vaak met elkaar associeerde.

Die man, die de bubur kocht, moet toen gevoeld hebben, hoe ik ernaar hunkerde, want hij vroeg mij: "Doek, neng?" (Wil je neng?) En ik antwoordde: "Doek, mang!" (Ik wil wel oom!) Hij kocht voor mij voor ½ cent, maar ik kreeg van de tukang bubur een volle mok! En de regen was goed!

Chris.

Geruchten gingen rond, dat de ontploffing van de grote vuurwerkfabriek op Kottalama, een oude wijk in Malang, ook een vernietigingsdaad was van deze Doerga en tevens het vergaan van de S.S. van der Wijk, vlakbij de kust van Rembang voor 't vissersdorp Rondong of Tjondong, waarbij gezagvoerder Akkerman, zich nog zwemmend redden kon, te wijten was aan de grote vernietigingsdrang van Doerga en later de Japanse oorlog over de gehele Archipel.

Wie kent de wijsheid van het Verband der Dingen?

Laten wij ons eerbiedig buigen voor de Allerhoogste, want Hij zal Zijn engelen bevelen, dat zij U bewaren in alle Uwe wegen!

Dorien Kampmeinert-Hupperts.

Wees Uzelf! zei ik tot iemand,
Maar hij kon niet: hij was niemand

(De Genestet)

GOEDKOPER ETEN MET "CURRIES"

Australische huisvrouwen werden aangemoedigd hun traditionele hoofdmaaltijd (dinner) van biefstuk, eieren en chips (patates frites) te veranderen in indiase curries en andere aziatische gerechten.

Door het Ministerie van Gezondheid is een boekje van 30 pagina's uitgegeven waarin recepten staan die economisch en voedzaam zijn. O.a. staat er een recept in hoe een familie van 6 personen gevoed kan worden van 1 engels pond gehakt, dat op Indonesische wijze is toebereid.

Iemand van het ministerie zei vandaag dat het gouvernement een campagne zal beginnen om de huisvrouwen te helpen hun voedselrekening met 50% te verlagen.

De huidige toename van inflatie van 16% hebben velen de aanleiding gegeven om de economie thuis eens dieper te onderzoeken, dit in navolging van de publicatie van U.N. statistieken dat het leven in Sydney - Australië's meest bevolkte stad - duurder is dan in New York.

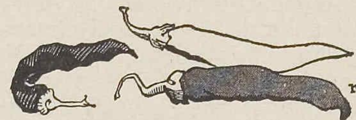
De zegsman van het ministerie van gezondheid zei dat deze nieuwe campagne van het gouvernement belangrijke veranderingen zou voorstellen om bij het inkopen over te gaan tot nieuwe en andere producten. Zoals b.v. de overgang van verse melk naar poedermelk en soep- of stoofvlees te gebruiken i.p.v. de duurdere stukken vlees.

Het nieuwe boekje, samengesteld door diëtisten, vertelt o.a. hoe men zelf brood kan bakken en legt er de nadruk op dat het niet betekent dat goedkope maaltijden een lagere voedingswaarde zouden hebben of minder smakelijk zijn.

Het boekje dringt er bij de huisvrouwen op aan om meer en meer de traditionele "weekend-lamsbout" te vervangen door de Italiaanse pizza, Indonesische rijstgerechten of Indiase Tandoori kip.

Een van de goedkoopste recepten in dit boekje is er een van Indonesië!

Uit "The Straits Times"
vertaald door
A. M. Blomberg-Peelen

BURUNG ANIS

Wanneer ze precies gekomen zijn, weet ik niet meer, maar plots na een regenachtige dag hipten zij rond in het achterste gedeelte van de koffietuin, waar altijd de paardemest werd uitgestrooid. Het leken net katjers, alleen groter en oranje met zwart en wit gekleurd; een vogel, die wij nog nooit eerder hadden gezien.

Wie hen eigenlijk het eerst ontdekte, was ook een raadsel. Ze waren er zo maar, de één waarschuwde de andere. Nènèh, de alwetende, werd door Ma meegetroond, om het wonder te aanschouwen, want zelf had zij ze ook nog nooit eerder gezien.

Nènèh, als soldatenvrouw, overal gereisd hebbende, bracht licht in de duisternis. "O dat, die vogels komen in de Soenda veel voor. Het is de Anis, zoals ze die daar noemen. "Pa, door Ma ingelicht, ging op een middag, na de thee, ook eens kijken. Ze lijken net eksters, alleen de kleur is heel anders en hij begon zo maar over zijn jeugd te vertellen; over eksters en andere vogels, die in Holland leefden.

De sierlijke vogels hipten en scharrelden nog enigszins schuw in de mest rond;; pikkend en krabbend naar voedsel. "Wee je gebeente, als je het lef hebt één van die dieren te katapullen of te schieten. Ik laat geen bot in jullie heel en waarschuw je vrienden maar vast vooruit, want wee diegene; die breek ik subiet de nek. Die vogels zijn vanaf dit moment taboe, begrepen. Je laat ze lopen, hebben jullie het gesnapt?" "Ja Pa," kwam het er enigszins benepen uit, want als Pa begint met zoiets te verbieden, Soedah, je wordt bang. Zijn gezicht zo streng, zijn handen zo sterk en zijn ogen kaja matjan (net een tijger).

Aangezien de vogels geen kwaad werd gedaan, gingen ze al gauw aan ons wennen en werden enigszins mak; in zoverre, je kon ze heel dicht naderen. Af en toe werd er wat voedsel voor hen neergelegd en ze hadden een leven als een radja (koning).

Doch het duurde nog heel lang, voordat ze zich vast bij ons in de tuin vestigden en daar hun slaapboom uitzochten.

Tweemaal hebben ze genesteld; helaas door mijn nieuwsgierigheid heb ik ze, tegen beter weten in, verjaagd en zodoende de dieren gedwongen tot verhuizing naar veiliger tuinen. Voor mij een heel zware les aan de lijve ondervonden, want Pa heeft de roede niet gespaard, en spijt dat ik had! Ik wist me niet te bergen, want iedereen was in die tijd tegen me; ik kreeg haast afschuw van mezelf.

De eerste maal lag ik met mazelen en steenpuisten in bed, de anderen waren allang weer beter en ik moest in bed de opwindende verhalen horen van het nestelen; later van de eieren en de jonge vogels in de koffieboom. Je weet vlakbij de rampelas (een boom met ruwe bladeren, waar je schuurpapier mee kon vervangen. Hij kreeg ook bessen als de waringin.) Op een middag, het had juist geregend en het hele huis sliep, werd het mij te machtig. Ik kroop uit bed, maakte het venster open en na goed uitgekeken te hebben, liet ik mij door het venster naar beneden zakken; sloop als een dief met blote voeten de tuin in naar de aangeduide boom. Inderdaad, op een rechte lage tak was een nest en ik kon één van de vogels met kop en staart er net boven uit zien. Mijnheer, nog niet tevreden, moest nog meer zien. Zonder erbij te denken, klom ik de boom in. Door het heftig schudden vloog de vogel weg. Ik was nog wat slap; de takken waren glad, een misgreep en ik gleed uit. Met beide handen een andere tak op het nippertje gegraaid, amper maar djatuh (vallen).

Maar door de heftigheid van beweging werd het nestje uit de boom gewipt en kwam op de grond terecht. Bevend liet ik mij zakken en half snikkend zag ik de ravage aan; twee waren er direct door de val gedood; één lag met een gebarsten buik met wijd open bek naar leven te happen. Ik hield de scheur nog bij elkaar; het rose bloed sijpelde op mijn vingers en wat heb ik gebeden.

Hals over kop moest ik verdwijnen. Ik zag niemand verschijnen. Sluipend en dekkend van boom tot boom sloop ik langs de pagger achter de stal langs, zo de badkamer in, waar ik mijn voeten ging wassen. Als een geest vloog ik de achtergallerij over het huis in naar de slaapkamer. Ging op het bed zitten met de benen buiten boord, om ze op te laten drogen. Inwendig verging ik van de angst voor wat komen ging. Nou, lang duurde het niet, of de daad was ontdekt en aan mijn voetsporen, domme jongen, die ik was, konden ze zien, wie de dader was. Mijn natte voeten waren al zo het bewijs. Als rollende donder ging de mare door het huis en kwam bij Pa. Pas thuisgekomen, want hoogst zelden sliep hij in de middaguren, in optocht naar de plaats des onheils meegetroond, om de slachting in ogenschouw te nemen. Opgewonden stemmen drongen tot mij door en voetstappen, die naderbij kwamen. Ik was tot het uiterste gespannen en nderedek (rilde) van angst. Weglopen of verstoppen was onmogelijk; je kreeg je straf toch, dus maar lijdzaam afwachten. Als een engel der wrake kwam hij de kamer binnen. Ik begon bij voorbaat al te huilen, te jammeren en te brullen. Wat helpt het dan nog te vertellen, hoe het kwam. Ik was schuldig en had straf verdiend. Ziek, of niet ziek, hielp geen zier. Hij sleurde mij van het bed af, over de knie en daar ging het. Minta ampoen (vraag vergeving) net padi in de besoeng (net rijst in het rijstblok, waar de bolster uitgestampt wordt); zou die ook zo'n pijn hebben? De anderen gnuifden van leedvermaak, bij de deur samen getroept en glurende. Geen detail ontsnapte aan hun ogen. "Genoeg Pa, dat jong is ziek," kwam Ma er tussen. Pa greep mij bij kop en kont en legde mij op bed. "Hopeloos kind, hoe kon je zo ongehoorzaam zijn. Leer je dan nooit te luisteren naar goede raad?" Ja Pa was heel rechtvaardig. Als hij sloeg, was het raak, maar nooit in drift, altijd beheerst en op je achterwerk, hoger of lager kwam hij nooit. Amechtig lag ik gebroken na te snikken; de anderen kwamen zo nu en dan door het venster gluren. "Lekker ja, die beuk, moet je maar niet zo tambeng (brutaal) zijn." Ik liet ze maar kletsen. Nènèh, goede ziel, sloop als een schim de kamer binnen met limoen (limonade) en wat lekkers. Wiegde mij heerlijk in slaap; haar grote hart wist te troosten en hoe heerlijk ontspannen gleed je weg in het land der dromen.

Tegen de ochtend ging één van mijn steenpuisten door; bloeden, pus bij stromen. Ma, bijgestaan door Nènèh zorgden voor de behandeling. Ma kon geen bloed zien en gaf aanwijzigingen. Op die zelfde dag was er een grote aardbeving; de Goenoeng Merapi stookte zijn vuren op.

De andere keer ging het haast net zo, maar toen viel ik met tak en al bijna bewusteloos. Ik was toen niet ziek meer, ook toen weer een flink pak rammel.

Waarom ben je als kind toch zo hopeloos eigenwijs en nieuwsgierig; zo hardleers als het maar kan!

Na dit tweede geval waren de vogels plotseling verdwenen en lieten zich niet meer zien.

Heel veel later in de Preanger hebben wij er één gehad, maar in een kooi, een heel mooi en heel lief beest. Ik, voor mij, geloof, dat Ma een zwak had voor dit soort vogel. Misschien herinnerde ze haar aan Salatiga, koffiebloesem en aan toen van vroeger.

J. Weites

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Aangeb. gemod. kamers, c.v. gas, vaste wast. (warm en koud) incl. vol pension bij Ind. fam. vanaf *f* 350,— p. mnd. Tel. kant. 070 - 81 40 11 toestel 3320 na 6 u. 070 - 23 17 31.

PARAGNOST (Helderziende) Privé cons. na tel. afspr. 9-13 u. tel. 67 13 94. Elke Dond.midd. PSYCHOMETRISCHE SÉANCE (Beh. v. voorw.) in zaal "De Bron", Rouwstr. 167 van 14 tot 17 uur.

Gez. adr. v. Fam. Kiesbrie. (Tante Connie en Oom Bennie) 2 kind. (Deine en Joeki) en Fam. Camonnier; 3 kind. (Bennie, Harry, Carla). Inl. aan: Eytey Boestami, Jln. Kramat Batu I/10 RT005/RW05 Kebajoran, Jakarta Selatan.

Ervaren masseuse heeft tijd v. patiënten, indien nodig op dokters advies. Ook pidjet. Alleen dames. Tel. A'dam 020 - 44 18 44 na 18 uur.

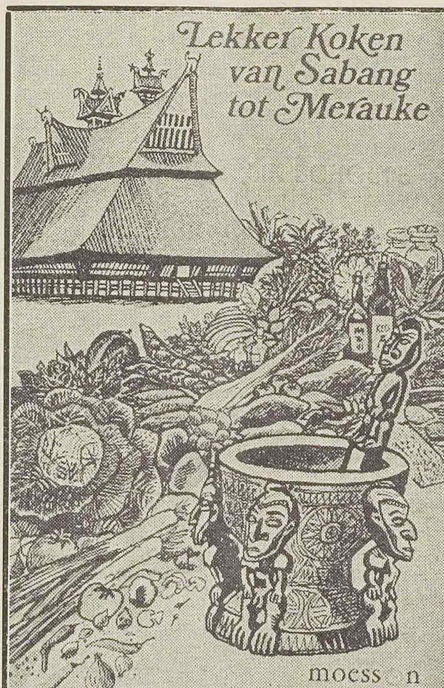
Gevr. Djokja's zilv. bestek en andere voorw. Tevens Chin. porselein (krakelee). Tel. 08302 - 2798. Mevr. Morhaus, v. Tienhovenl. 6, Velp. (Gld.)

Gevr. v. Djocja-zilv.: melkkannetje; rond presenteerbl. 30 tot 40 diam. Lampekap, Indisch, liefst perkament, hoog 20 cm., 24 à 25 cm. Br. o. Nr. 2654.

Dame 65 jr., in bezit v. woning in Amsterdam, zoekt huisgenoot ca. 65 jr. Br. onder Nr. 2655.

Te koop aangeb.: Vooroorl. Djocja Zilver (geen bestek) schalen, kommen, etc. Tel. 02507 - 5073.

plaats een Ting Ting altijd raak!

"LEKKER KOKEN VAN SABANG TOT MERAUKE"

door LIN SCHOLTE

Splinternieuwe, maar ook oude, minder bekende recepten uit de wonderlijke tropenkeuken.

f 10,90 + *f* 0,90 porto

Bestel Nu per giro 6685, boekhandel Tong-Tong.

Wie heeft voor mij ter overname van Hans Martin het boek "MARIAN"? Tel. 070 - 83 36 34.

Te koop: ATJEH door H. C. Zentgraaff, i.g.st., t.e.a.b. Br. m. prijsopg.: Melis Stokelaan 260, Alkmaar.

Voor opening Ind. Rest. te Luxemburg goede Ind. kok gez. Goed sal. + kost/inw. Mr. Liacre, 20 Av. de Liberté, Luxemburg. Gr. D. Luxembourg.

"INGET MATI" & „AD PATRES"

Begrafenis- en Crematie-Onderneming
Opgericht 1924

Fa. Johs. Ouwejan & Zn.

ROUWKAMERS en ONTVANGKAMERS AIRCONDITIONED

Kantoren: Fred. Hendriklaan 7
Den Haag, Tel. 070-556427 (3 lijnen)

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE !

Uw abonnement (luchtpost $ 23,-; zeepost $ 16,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!)

Roy Steevensz, c/o East-West House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California 90046.

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang !

PASAR MALAM ALKMAAR 1974

het is bijna weer zover!!

Pasar Malam Alkmaar op **28 en 29 september a.s.** vanaf **12.00 uur** in de VEILINGHALLEN van Alkmaar.

niet de grootste, maar wel de gezelligste Pasar Malam van Nederland.

Met veel exotische artikelen, veel lekker eten en natuurlijk zoals gewoonlijk hele goede artiesten ! ! !

Zaterdag van 12.00 tot 01.00 uur
- Muziekgroep The County Circle o.l.v. Liem Say Ton
- Hawaiiandansgroep The Melaties
- The Silver Tone Steelband
- Indra Kamadjojo, met legenden uit het Oosten
- Modeshow

INLICHTINGEN :
STICHTING TROPENCENTRUM ALKMAAR,
Zandvoorterweg 78, Aerdenhout. Tel. 023 - 24 52 70

Zondag van 12.00 tot 24.00 uur
- Kindermiddagfeest met ROB de NIJS en Hans Borghardt
- Krontjongorkest Samudera met zang en dans van Retnawati
- Lee Jackson and her Soul-dancers
- HANS SOMMER and The Sommerset
- Modeshow

ENTREE : **volwassenen** *f* **3,50 p.p.**
kinderen t/m 12 jaar *f* **1,25 p.p.**

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG
Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00 - Giro 6685

OPENINGSUREN : **Dagelijks 9 - 2**
's Zaterdags 10 - 2

Telefonische en schriftelijke bestellingen worden 2 maal per week naar de post gebracht, Dinsdag en Donderdag zodat U dus (in Nederland) Woensdag en Vrijdag kunt verwachten. Houdt U hier rekening mee?

Net ontvangen:

Meloenkrabbers (blik) (om sliertjes te maken voor de stroop)	*f* 1,50
Menjan (wierook) per ons	*f* 2,—
Grote mentholstift	*f* 8,50
Kleine idem	*f* 4,25
Kajoepoetih 100 cc	*f* 6,—
Miniatuur anglo'tjes van aardewerk	*f* 7,50
Wajangtheelepel p. st.	*f* 4,—
6 stuks	*f* 22,50
Akar wangi per bosje	*f* 1,25
Beeldige handgeschilderde briefkaarten	*f* 1,95
Geborduurde miniatuurtjes	*f* 10,—
Geborduurde kaarten	*f* 3,—
Bikkels 6 stuks plus bal	*f* 4,25
Batik-placemats plus servetje	*f* 6,—
Nieuw: Batik hoofddoekje	*f* 12,50
Beeldige nieuwe kains, handbatik v.a.	*f* 50,—
Dames-shirts, lange mouw, batik	*f* 40,—
Herenshirts, korte en lange mouw	*f* 35,—, *f* 40,—

Asem, fris en gezond !

Manisan per pak	*f* 3,—
Asemkoekjes per ons	*f* 1,—
per half pond	*f* 2,40
Asemstroop	*f* 4,60
Keukenasem per pot (gezuiverd, pitloos)	*f* 2,75

Kedelee (soya) bonen per pond	*f* 4,50
Kedelee-meel per pond (Incl. porto)	*f* 3,25
Kroepoek kedelee met/zonder zout	*f* 1,75
3 pakken voor	*f* 5,—
2 pakken (bij verzending incl. porto)	*f* 5,—
Vis-kroepoek, kroepoek oedang en mixed kroepoek per pak	*f* 1,75

AKAR BAHAR ARMBANDEN v.a.	*f* **7,50**
AKAR BAHAR RINGEN	*f* **2,50**

Twee bijzondere boeken:

"Beschermde planten en dieren"

Ken de natuur waarin u leeft en werk mee die in stand te houden. Een duidelijk geïllustreerd (in kleur) overzicht van al die eenvoudige planten en dieren die zo belangrijk zijn voor het evenwicht in de natuur en waar we dus vanaf moeten blijven. Een boek dat iedereen die kan lezen, MOET lezen!

***f* 12,50 plus porto *f* 1,75**

"Plantenzielen" - Mellie Uyldert

Over het geheime leven van de plant, van de sympathiëen en antipathiëen in de planten onderling, de ziel en het bewustzijn van planten, die ook vaak genezers zijn van de mensenziel. Geillustreerd.

***f* 32,50 plus porto *f* 2,50**

Ragi, prima kwaliteit per pk.	*f* 1,60
Ting-Ting djahé per pakje	*f* 0,75
Serok (imp. Indon.) *f* 4,50 en	*f* 3,50
pengkie fijn	*f* 8,50
pengkie grof	*f* 5,—
pengkie klein	*f* 3,50
kaloh groot	*f* 4,50
kaloh klein	*f* 3,—
rijstbakoel 3 maten *f* 5,—, *f* 3,50,	*f* 2,50
Houten dulang (uit één blok gesneden)	*f* 32,50

Net ontvangen:

Tusuk konde (haarwrong spelden) van schildpad met gouddraad versiering	*f* 9,50
Hoornen slangenarmband	*f* 8,50
Hoornen haarknijper	*f* 7,50
Tjentong hout	*f* 6,50
Tjentong hoorn	*f* 7,50

Tong-Tong souvenirs:

leren bladwijzer (groen - blauw - zwart - rood)	*f* 3,—
rolbandmeter Poekoel teroes	*f* 3,50
pennemes, schroevedraaier etc.	*f* 5,—
rolbandmeter/flesopener	*f* 6,50
schroevedraaierset	*f* 3,75
Tong-Tong suikerschep (zilver) (incl. porto)	*f* 5,75
Tenong, groot	*f* 7,50
idem klein	*f* 5,—
Ayakan (om koekjes te stomen)	*f* 5,—
Rottan prullemanden (fijn)	*f* 12,50
Papier maché wajang masker	*f* 3,50
Tijgermasker/schild	*f* 5,—

"Indonesië in opkomst"

In September verschijnt een nieuw boek over Indonesië. Dit-maal met meer concrete informatie en toelichting over dit immense eilandenrijk dan het "Indonesië" van Rentmeester en Haasse. Inheemse cultuur, de moderne ontwikkelingen, economische en sociale problemen worden door Prof. H. F. Neubauer, Pr. W. Röll en pr. H. Uhlig vrij uitvoerig uiteengezet. Ned. bewerking Dr. M. M. J. van Balgooy Drs. M. W. Blok. 96 foto's in kleur en overzichtskaart.

De Duitse uitgave ligt bij Tong-Tong ter inzage. In September verschijnt de Nederlandse uitgave. U kunt nu reeds bestellen.

Prijs *f* 79,50

3 termijnen mogelijk!

BOEKHANDEL TONG TONG

NIEUWE BOEKEN:

Mijn leven onder koppensnellers - Wyn Sargent

Een door de sensatie-pers in verkeerd daglicht gesteld avontuur van een ondernemende vrouw, die Dajaks en Papoea's wilde leren kennen en helpen. Vlot, onderhoudend en met veel menselijkheid geschreven. *f* 22,50 plus *f* 2,50 porto.

De zaak dokter Moerman, reportage over een miskend kankertherapeut.

De strijd van een medicus om zijn geneeswijze van kanker officieel erkend te zien en die, als te doen gebruikelijk in dit land dus wordt tegengewerkt. Een boek dat afrekent met vooroordeel, ongeloof en achterklap. Goed om er eens kennis van te nemen!

Het verboden rijk, J. Slauerhoff

Een rijk stukje proza van een van de grootste "zwervende dichters" die Nederland gekend heeft. Een stuk van het Portugees dagboek van de historische figuur van Camoës met schitterende lyrische passages, zoals alleen Slauerhoff die kan neerzetten.

Herinneringen van een vrijheidsstrijdster
R. T. Djajadiningrat

Een spontaan, ontroerend verslag van een Indonesisch verpleegstertje tijdens de politionele actie in Zuid-Malang (zie recensie volgende TT) *f* 4,75 plus porto *f* 0,90.

Compagnie "C" van Charlie, James Jones

De lotgevallen van een compagnie Amerikaanse mariniers in Guadalcanal tijdens de Tweede Wereldoorlog. *f* 18,90 plus *f* 2,50 porto.

Indonesië, onze meest nabije naaste in Azië, Pr. Dr. J. Verkuyl

f 9,50 plus *f* 1,20 porto.

Het gordijn met de ibissen, Joh. Fabritius

Indische roman naar een verrukkelijk oud recept. *f* 18,90 plus *f* 2,50 porto.

"Vaarwel tot betere tijden", J. C. Bijkerk

Na 31 augustus *f* 29,50. Nu nog de voorintekenprijs *f* 24,50. Porto *f* 2,50.

Dure boeken, mooie boeken (in 3 termijnen)

"Wilde bloemen van de wereld", *f* 62,50 Porto *f* 4,—
"De vogels van de wereld", *f* 72,50 Porto *f* 4,—.
The great Trains - Eng. uitgave *f* 112,50
Tuinboek voor de tropen, L. Bruggeman *f* 40,—. Porto *f* 3,25.
15 Jaar Boven-Digoel, I. F. M. Salim - *f* 49,50. Porto *f* 3,25.
Napoleon, Pr. Dr. J. Presser - *f* 39,50 plus *f* 3,25 porto. 630 Pag. Het meest uitgebreide werk over het belangrijkste deel van de Frans Europese geschiedenis.

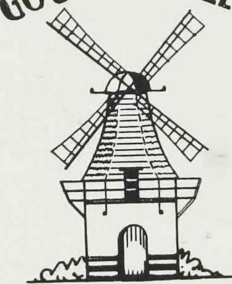
sekali Van Nelle
tetap Van Nelle

VAN NELLE

VOOR INDISCHE
GOUDEN SIERADEN

naar:

HET·GOUDEN·MOLENTJE

G. MERKLE
JUWELIER

22 Kt en 24 kt gouden
Schakel-armbanden
Briljant slangen-armbanden
Slang-armbanden
Krintjing-armbanden
Briljant armbanden
Colliers van 7 - 100 gram
Briljant ringen
Briljant hangers
Briljant oorknopjes
Kabaja speldjes
Haarspelden
Trouwringen

Alles direct uit voorraad leverbaar.
Grootste sortering in Nederland.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

VAMU NEDERLAND

Wateringen — Telefoon 01742 - 32 80 — Gele Meerbloem 13

Ketjap Benteng *f* 3,40 per 500 cc.
Ketjap Medja *f* 2,90 per 500 cc.
(nog enkele reclame-flessen)

Verkrijgbaar bij: Mevr. Droste te Amersfoort - Waroeng Djawa, Breda Toko Boemboe, Roosendaal - Toko Murah, Den Helder Toko Mampir, Vlissingen - Toko Djempol, Zeist Toko Melati, Uden - Toko Sarina, Den Haag - Buis, Den Haag - Toko Toet, Den Haag - Toko Persoon, Den Haag - Toko Asli, Den Haag - Waroeng Djawa, Den Helder - Toko Ramee, Delft

Wij willen het ook bij Uw winkelier afleveren, als U erom vraagt.

VAMU Kroepoek Oedang, Ikan, Kedelé, Tomaat, Curry, Beras, Mixed zijn met 20 cent verhoogd naar *f* 1,95 per zak van 150 Gr.: *f* 0,10 voor de winkelier en *f* 0,10 voor ons. Onze kosten en de kosten van de winkeliers blijven stijgen. Wij kunnen hier helaas niets aan doen.

J. M. VAN EXEL's

Schoenhandel

alleen Reinkenstraat 29
Den Haag - Tel. 33 21 17

Specialist in exclusieve damesschoenen met hoge of lage hak — in de **allerkleinste** maten.

vanaf **maat 32**

Nieuwe Najaarsmodellen.

PLANTENZIELEN

Een nieuw, nuttig en belangwekkend planten- en kruidenboek van Mellie Uyldert.

Uit de inhoud: Laat de natuur tuinieren - Eigen kruid in eigen tuin - Hebben planten gevoel? - Planten onder elkaar - Vriendschap en vijandschap in de moestuin.

Met vele kleurenillustraties en tekeningen.

Verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong, *f* 32,50 + *f* 2,50 porto..

J. G. YSSEL DE SCHEPPER

Alg. Assurantiebedrijf „Argo"

ALLE VERZEKERINGEN

Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

Met **NECTAR** - essence :

Zilveren Medaille Den Haag 1863
Luik 1902
Gouden Medaille Den Haag 1913

maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !
Vraag gratis receptenboekje bij Uw Toko, drogist of **Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence**
Wagenstraat 129 — Den Haag.

---

jan rijpstra's woonwarenhuis

de Constant Rebecquestraat 3 - 49 - Den Haag - Telefoon 070 - 46 20 00 *

voor uw gehele interieur

Grote keuze — Lage Prijzen

Bankstellen - Eethoeken - Wandmeubelen - Salonkasten - Gordijnstoffen - Vitrages - Kamerbreedtapijt (GRATIS gelegd). Alles voor Uw slaapkamer.

Elektr. en Huish. Apparaten - Gashaarden - Bijverwarming - Kookapparatuur - Wasautomaten - Drogers Koelkasten - Diepvriezers - Radio - T.V. - Stereo HI-FI - Rijwielen.

Dames- Heren- en Kinderkleding.

Bij **KONTANTE** betaling krijgt U **KORTING** ! !

3 maanden Rentevrij.

Ook financiering mogelijk.